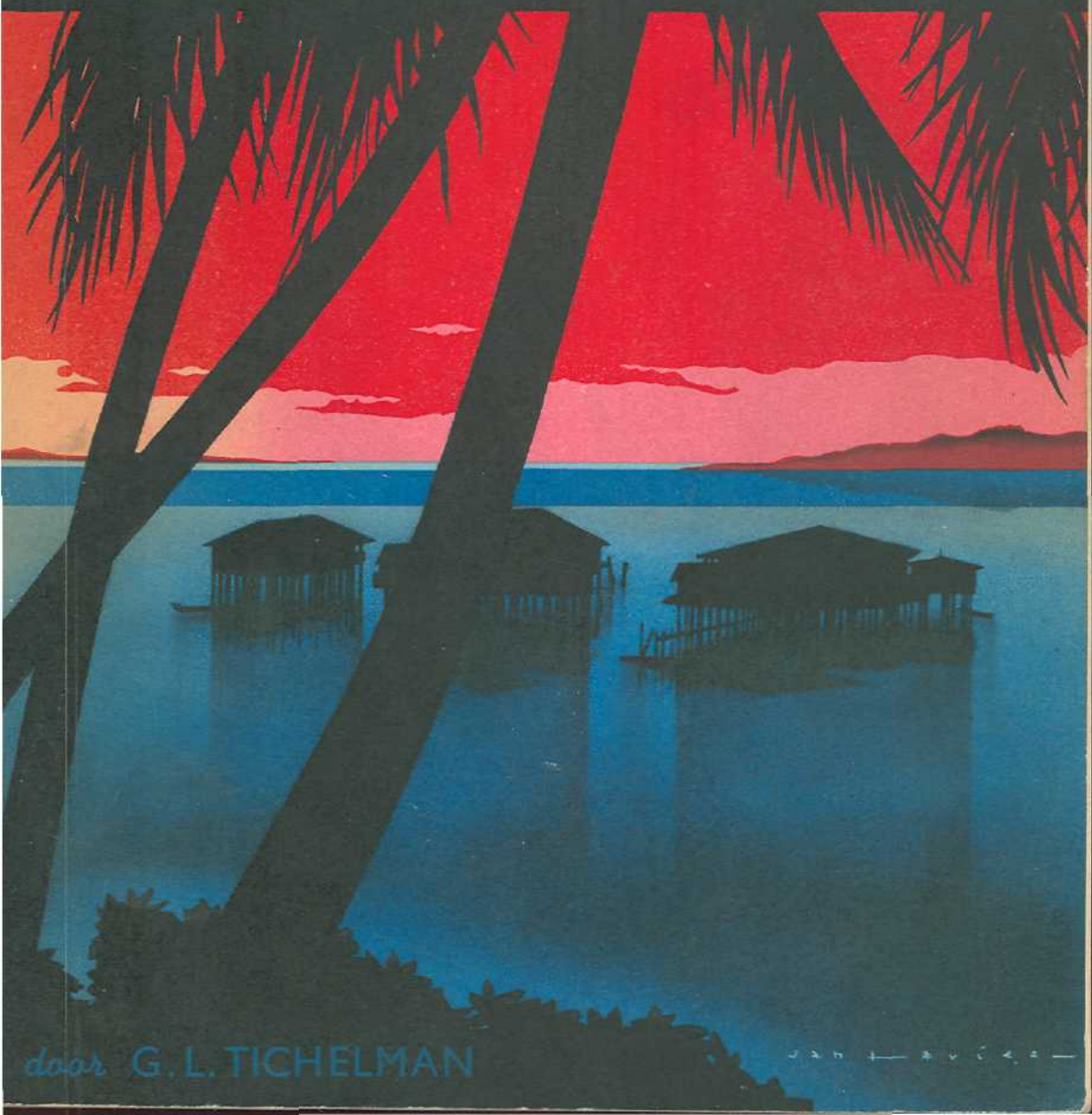

draaiboek
van

NIEUW GUINEE

door G. L. TICHELMAN

JAN — — — — —

Draaiboek

van

NIEUW GUINEE

DOOR G. L. TICHELMAN

Met een voorwoord van de leden
der Nieuw Guinee-delegatie en
bijdragen van

PATER H. GEURTJENS M.S.C.

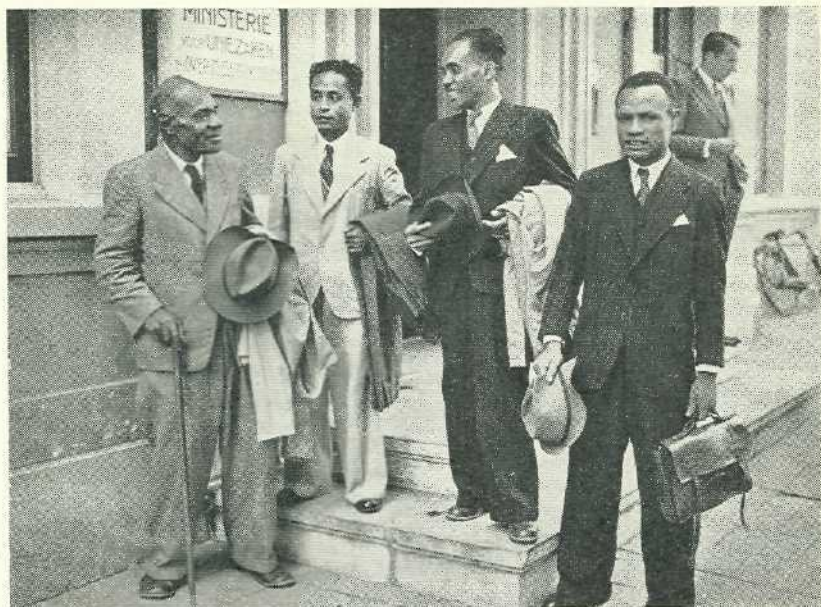
Ds F. C. KAMMA en TON SCHILLING

Uitgegeven onder auspiciën
van de Stichting „Het Nationaal Nieuw Guinee Comité” te 's-Gravenhage
en „Het Nieuw Guinee Verbond” te Hollandia

INHOUD

	Blz.
Voorwoord	5
Ten geleide	7
Nieuw Guinee	9
I. Het land	11
II. De geschiedenis	15
III. De mens	21
IV. De Papoea is een compleet mens	27
V. Van bezetenen, bloedwraak en bestuur	31
VI. Betalen in het binnenland	35
VII. Oude verwachtingen in de nieuwe tijd	39
VIII. Hollandia	45
IX. Nogmaals Hollandia	51
X. Papoea of Iria(a)n	57
XI. Over immigratie en kolonisatie	61
XII. Papoea-stijlen in Nederlands Nieuw Guinee	67
XIII. De R.K. missie op Nieuw Guinee	73
XIV. De Protestantse zending op Nieuw Guinee	77
Naschrift	81

De vertegenwoordigers van Nieuw Guinee te 's-Gravenhage

De heer Nic. Jouvé en de Voorzitter en Vice-Voorzitter van het Nationaal Nieuw Guinee Comité

VOORWOORD

NIEUW GUINEE, DE MORELE Plicht DER NEDERLANDERS VAN DE 20E EEUW

In de afgelopen eeuwen hebben de Nederlanders de zware plicht gehad en ten uitvoer gebracht om volkeren uit een primitief stadium te leiden naar het moderne tijdperk. Een plicht, welke niet gemakkelijk was, wanneer wij terugblikken over de etappen, die daartoe moesten worden afgelegd.

De Nederlanders cijferden zich in de moeilijke oorlogsjaren, die achter ons liggen, bij het volbrengen van hun plicht geheel weg en er zullen niet velen zijn geweest, die konden voorzien wat de uitkomst zou zijn van deze zware plicht, welke met blijmoedigheid en taaië volharding werd volvoerd. Zij beschouwden het als een menselijke plicht, die moest worden volbracht en die daarom ook resultaten moest opleveren. Deze opvatting is juist gebleken. De resultaten zijn goed geweest. De volken, die vroeger geleid werden door de Nederlanders, kunnen thans op eigen benen staan en hebben hun lot in eigen handen. Aan de andere kant mag het de Nederlanders tot tevredenheid stemmen, dat al hun werk en hun offers niet vergeefs zijn geweest.

Thans rijst de vraag: „Is nu de taak der Nederlanders geheel ten einde?” Het antwoord luidt zonder meer: „Nee, nog niet. Nieuw Guinee is er nog, en de Papoea's moeten ook nog geholpen worden.”

Is het mogelijk deze vraag zo direct te beantwoorden en moet het antwoord ook luiden zoals wij het hierboven gesteld hebben? Is dit ook het antwoord, dat de Nederlanders ons zullen geven? Dit blijft nog een vraagpunt. Wij Papoea's beseffen goed, dat dit een zeer moeilijk probleem is en dat het niet gemakkelijk is om deze vraag te beantwoorden.

Het is de plicht der Nederlanders van de 20e eeuw, die niet licht en gemakkelijk is. Een plicht, die van de Nederlanders krachtsinspanning en kapitaal vergt. Een plicht, die van de Nederlanders toewijding en offering vraagt, zowel in daden als innerlijk.

Wij Papoea's beseffen heel goed, hoe groot de moeilijkheden zijn, die hieraan verbonden zijn. Zo groot zelfs, dat in de politiek het vraagstuk „Nieuw Guinee” afhangt van het Ja of Nee van de Nederlandse Regering en van het Nederlandse volk.

Niettegenstaande deze moeilijkheden *blijft* ons geloof in-, onze trouw aan-, onze hoop op- en ons vertrouwen in Onze Vorstin, de Nederlandse

Regering en het Nederlandse Volk rotsvast. Met de dag worden ons vertrouwen en onze hoop op de Nederlanders sterker. Wij Papoea's weten, dat de uitvoering van de taak der Nederlanders ten aanzien van ons nog lang niet is beëindigd. De Nederlanders moeten ons van het stenen tijdperk naar de moderne tijd leiden. De Nederlanders moeten ons in de internationale wereld inleiden en ons in de internationale volksgemeenschap een plaats helpen verwerven. Behalve dat zijn het slechts de Nederlanders, die ons land, dat voor het grootste deel nog met ondoordringbare oerwouden bedekt is, kunnen openleggen, zodat de economische mogelijkheden van Nieuw Guinee, die thans nog onbereikbaar zijn, kunnen worden geëxploiteerd tot heil van ons land en volk, van Nederland ook en van de wereldgemeenschap.

Naast deze morele plicht der Nederlanders wachten wij ook op de geestelijke gevolgen van ons gezamenlijk werk: dat er in deze moeilijke tijden tussen de Nederlanders en de Papoea's een hechte vriendschapsband zal ontstaan, die de twee volken voorgoed zal binden op basis van wederzijdse waardering en wederzijds begrip, welke de wereld tot voorbeeld zal strekken. Moge het politieke verleden een spiegel zijn om er de weg voor de toekomst in te vinden, die nodig is om beide volken aan elkaar te binden.

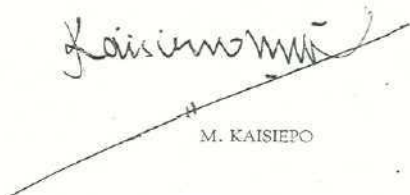
Wij Papoea's wensen elke Nederlander duidelijk te maken, dat wij nimmer de Nederlanders zullen loslaten, zoals andere volken dat deden, maar dat wij innig verbonden wensen te blijven. Daarom hopen en vertrouwen wij ook, dat de Nederlanders ons nooit in de steek zullen laten.

J. ARIKS

N. JOWE

M. KAISIPO

ABDOELLAH ARFAN

TEN GELEIDE

Nieuw Guinee staat sinds geruime tijd in het teken van de nationale en internationale belangstelling.

De ontwikkeling van het gebied der Stille Zuidzee leidde in Februari 1947 tot de instelling van een Zuid Pacific Commissie, buiten officieel U.N.O.-verband door Australië, Frankrijk, Nederland, Nieuw Zeeland, Engeland en de U.S.A. Deze commissie is gevestigd in Noumea (Frans Caledonië). Het doel dezer commissie was een ontwikkelingsplan te ontwerpen en tot uitvoer te brengen. Dit gebied, in het Oosten beginnend bij Tahiti en in het Westen Nieuw Guinee omvattend, is 7000 km lang en 3000 km breed. De „Proceedings of the South Pacific Commission” (1st session, 11th May-21st May) geeft de omschrijving en het karakter daarvan als volgt aan: „all those non-self-governing territories in the Pacific Ocean which are administered by the Governments and which lie wholly or in part south of the Equator and east from and including Netherlands New Guinea.”

In genoemd uitgestrekt gebied woont geen enkel zich zelf besturend volk en blijkbaar wordt ook internationaal beseft dat Nieuw Guinee behoort tot bedoelde niet-zelfbesturende gebieden met een nog niet gecultiveerde bevolking. Ook maritiem- en militair-strategisch bezien neemt Nieuw Guinee in dit gebied een zeer belangrijke plaats in. Immers, dit op één na grootste eiland ter wereld kan, mits verantwoordelijk bestuurd en in het bezit van een betrouwbaar gezagsapparaat, als laatste barrière in de Pacific voor de democratische volkerengemeenschap worden beschouwd.

Dit zijn de grotere lijnen; voor de Nederlander gelden directer en essentiëler redenen, waarom hij zich met alle krachtsinspanning, méér nog: met sympathie en begrip, dient te wijden aan Nieuw Guinee. Het voorwoord van de vier vertegenwoordigers van het Papoea-volk omvat deze redenen.

Tot introductie van deze Papoea-woordvoerders bij de lezer het navolgende:

Johan Ariks, de populaire „Oom Ariks”, is een 53-jarige godsdienstleraar, die behoorlijk Nederlands spreekt en medewerker is van de bekende Ds. Kyne. Hij werd geboren in Manokwari en was een pleegkind van de zendeling Ds. van Hasselt. In de Christengemeenschap Depok in West-Java, waatheen hij voor zijn school-opleiding was gestuurd, behaalde hij de diploma's kweekschool en muziek. Oom Ariks is zeer muzikaal en speelt piano, orgel, trompet en fluit. Hij vertegenwoordigt 52 clans van het Arfakgebergte tot Napan.

Nicolaas Jouvé is een 27-jarige bestuurs-assistent, een „coming man” met een scherp verstand en groot gevoel voor humor. Hij bezocht de volksschool te Hollandia en de vervolgschool te Manokwari. Hij spreekt Nederlands, Engels en Maleis, alsmede verschillende Papoea-talen waaronder dialecten van Australisch Nieuw Guinee tot aan de Sepikrivier. Hij vertegenwoordigt omstreeks 30.000 Protestanten, Katholieken en anmisten.

Marcus Kaisiepo is 34 jaar oud en geboren op het eiland Biak. Hij kreeg zijn opleiding aan de normaalschool te Miei in de buurt van Manokwari, was aanvankelijk onderwijzer maar ging over in bestuursdienst en is thans bestuurs-assistent. Hij treedt op namens de ganse Biakse stam, Waigeo, Japen en Waropen.

Abdoellah Arfan, Mohammedaan, is 36 jaar oud en een jongere zoon van de Radja van Salawati, een van de meest invloedrijke hoofden van de Radja-Ampat Eilanden. Hij bezocht de volksschool te Sorong en de vervolgschool te Manokwari. Aan deze aanzienlijke Kust-Papoea is volmacht gegeven namens alle Islamieten op Nieuw Guinee.

Gezamenlijk kregen deze vier Papoea's in Augustus 1949 hun mandaat om de bevolking van Nieuw Guinee in politicus te vertegenwoordigen.

In de hoop, dat de oprechte woorden van hun boodschap aan het Nederlandse Volk een open oor en hart mogen vinden, brengen schrijver en uitgever dit boekje als hun kleine bijdrage tot het „Nieuw Guineeminded”-maken van de Nederlander. Gaarne brengen zij hierbij dank aan de publicist Ton Schilling voor zijn hulp bij de bewerking en het persklaar maken van de copie.

Nieuw Guinee

Nieuw Guinee, immens en woudrijk oerland van de grote stromen,
en moerassen waar de regenbuien uit de wolkebevrachte luchten
ruisend over de verscheurde bergen en de duistere ravijnen komen.
Steenijland, waar ook de zon als witte vlam kan branden over stranden
(en gebuchten.

Eertijds snelden hier de kannibalen als uit gruweldromen.
Over de savannen springen de kangoeroes als vleesgeworden kluchten.
Krokodillen liggen roerloos op de modderbanken. In de hoge bomen
kakatoea's en de geelgepluimde godenvogels, die de belle lucht in vluchten.

Vreemde, verre wereld van een eigen en fantastisch leven;
Paradijs en onderwereld, vol van glorie en van angstig beven.

Zie, Nederland wacht daar een taak, zwaar en verantwoordelijk,
(maar groot.

Woest, leeg gebied ontginnen en ontsluiten, mede voor de landgenoot.

Meer nog, behalve een nieuw stamland vormen voor de burgers en de boeren,
Eendrachtig onze donkere broeders tot een plan van hoger leven voeren.

I. HET LAND

Waarom Nieuw Guinee en niet Nieuw Guinea?

Toen de Nederlanders de benaming Nova Guinea op de kaarten van Ortelius en Mercator gingen omzetten in Nieuw Guinea, heeft men slechts het bijvoegelijk naamwoord vertaald en de eigenaam, die ongetwijfeld ontleend is aan Afrika's Westkust, onvertaald gelaten. Nieuw Guinee is in overeenstemming met de naam, afleiding, uitspraak en ten dele ook met de oude spelling. Vele lezers zullen wel het aardige oude huis aan het Pieterskerkhof te Leiden kennen, waar op de deur in sierlijke hoofdletters staat: „In de bogt van Genee”. In het voormalige Universiteitsstadje Franeker bestond een stamkroeg van studenten, die eveneens de naam droeg: „In de bogt van Genee”. Deze oude en rustieke herberg draagt nog heden dezelfde naam.

Inderdaad, zo hoort het eigenlijk. De „u”, die de Spanjaarden er in legden en die de Engelsen behielden, diende alleen om te zorgen, dat de „g” behoorlijk zacht werd uitgesproken; in onze taal is zulk een schutletter onnodig: wij spreken de g toch hard uit (terecht of ten onrechte). Het ware te wensen, dat meer mensen de juiste uitspraak (en niet Gu-i-ne-ja) zullen gaan aannemen.

Nieuw Guinee is een land van dampende moerassen, van uitgestrekte moerasbossen en duistere oerwouden. Hier is de wildernis, waar de natuur nog in onbepaalde heerschappij gebiedt. Dit is een land van majestueuze stromen, brede rivieren en kleine, driftige wateren, van kreken en krikkemikken. De uitgebreide zandplaten aan de brede riviermonden zijn overdekt met de getakte boomstammen, aangevoerd door de bandjirs. Ze zijn als de gebleekte geraamten van voorwereldlijke dieren, die op het landschap het stempel drukken van de oerstaat. Dit is een land van hoge bergketens wier toppen in de wolken steken en die hier en daar zijn bedekt met de eeuwige sneeuw. Van horizon tot horizon strekken zich soms de witte stranden uit, grenzend aan de oneindige zee en aan de andere zijde bezoomd door de hoge, sierlijke tjemara's, die hun altijd ruisend lied zingen.

Dit is een land voor durvers, voor de mensen, die Rudyard Kipling bedoelde in zijn prachtig gedicht „If”, waarvan ik enkele strofen vertaal:

*„Indien, als 't werk van héél Uw leven voor Uw ogen wordt gebroken,
Ge 't weder opbouwt, met gereedschap deels versleten, deels kapot —
Uw hand grijpt weer de ploeg, en ge begint opnieuw bij het begin —
Indien ge, als het moet, Uw zinnen en Uw zenuwen kunt dwingen
Uw doel te dienen, ook al ging hun energie reeds lang te loor,
Opdat ge nog één laatste ruk aan hun vermogens kunt ontwringen,
Waaruit ge onverwachte wilskracht put voor het bevel: „Zet dóór!”
Dan ligt de weg naar Vrede, Voorspoed en Voldoening voor U open,
En — wat oneindig méér betekent — dan m'n zoon, zijt ge een MAN!”*

Nieuw Guinee of Tanah Papoea, d.i. Papoealand, is eigenlijk een vasteland. Het is gelegen in een ondiepe zee en is na Groenland (dat een oppervlakte heeft van circa 900.000 km²) het grootste eiland ter aarde. Van het voormalige Nederlands Oost-Indië is het 't grootste eiland en het strekt zich ongeveer uit van de evenaar, om precies te zijn 0°19' Z.B. tot omstreeks de elfde graad Z.B. (10° 43' Z.B.).

Dit enorme eiland nu met zijn oppervlakte van 780.000 km², d.i. bijna 24 maal de oppervlakte van Nederland, is gelegen op de grens van 3 gebieden: de Maleise eilanden in het Westen, Melanesië in het Oosten en Australië in het Zuiden. Het Westelijke Nederlandse deel van het eiland en het Oostelijke Australische gebied lopen langs de 141ste lengtegraad, behoudens waar deze de Fly-, de Sepik- en de Tami-rivier zou kruisen. De benedenloop van de Tami-rivier en een klein deel van de Sepik-rivier vallen, in tegenstelling tot hetgeen op de meeste kaarten wordt vermeld, in het tot Nederlands Nieuw Guinee behorende gebied. Het heeft met de omliggende eilanden een oppervlakte van ruim 416.000 km², d.i. dus bijna 13 maal Nederland. Dit gebied telt naar ruwe en ruime schatting een en een kwart miljoen inwoners.

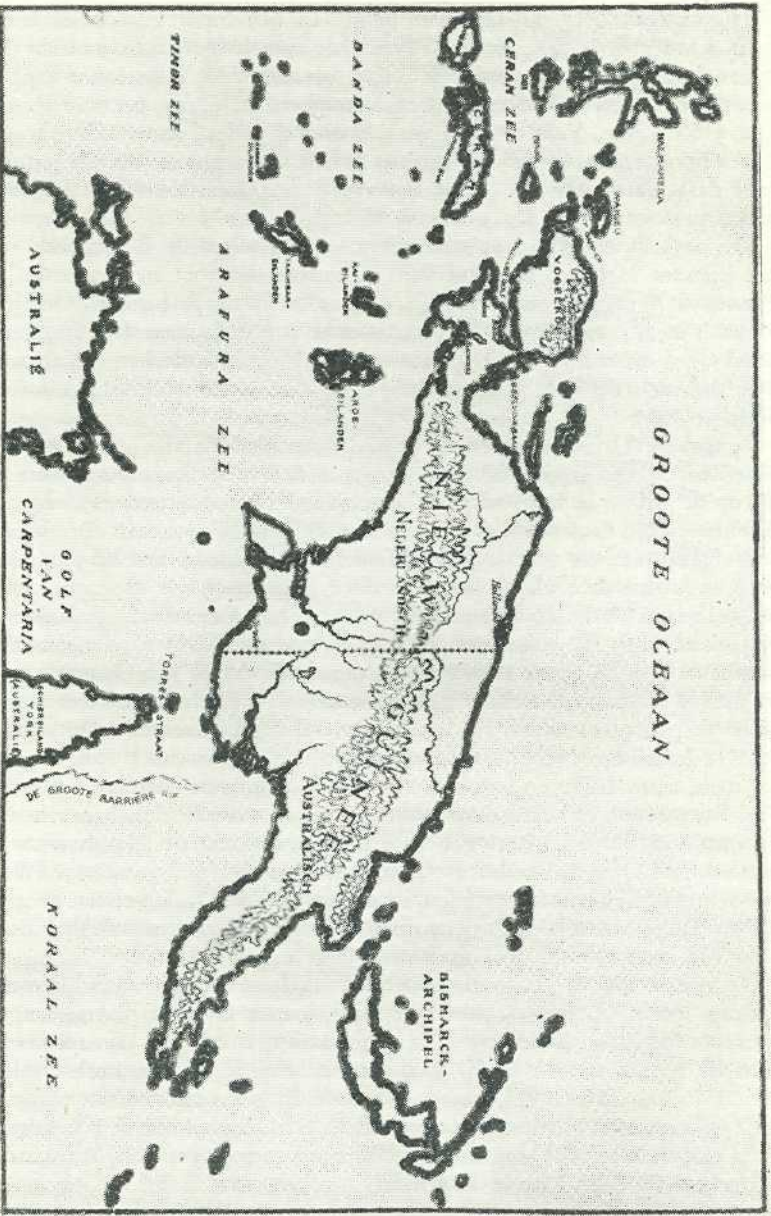
De hooggelegen binnenlanden zijn over het algemeen dichter bevolkt dan de kustgebieden, ook waar deze niet moerassig zijn. Over grote afstanden zijn de landomtrekken nogal eentonig van vorm. Naar de algemene gedaante is het eiland, dat naar zijn fatsoen lijkt op een kangoeroe, in twee ongelijke delen te verdelen; het Oostelijke gedeelte is een massieve romp met een vrij strakke kustlijn en slechts enkele kleinere baaien, o.a. de Huongolf en de Papoegolf. Het Westelijke gedeelte vertoont afwisseling door een paar grote inhammen en wel in het Noorden de wijde Geelvinkbaai, in het Westen de noordelijk van hoek Fatagar diep indringende Mac Cluergolf en in het Zuiden de grote hap van de Argoenibaaï. Het Noordwestelijke deel van Nieuw Guinee, dat aan zijn typische vorm de naam „Vogelkop” heeft te danken, is slechts door een op sommige punten 20 à 25 km smalle landengte met het overige deel verbonden. De langgerekte ketens van het hoofdgebied, een zwaar kalkmassief, strekken zich over de gehele lengte van West tot Oost uit.

Het centrale bergland heeft een lengte als van Alpen en Kaukasus tezamen. Onder de gebergten treft men het Sneeuwgebergte met de 5000 meter hoge Carstensztoppen aan. De besneeuwde Wilhelmina-top, die reeds twee malen door onze onderzoekers werd bestegen, heeft een hoogte van 4750 meter. Vele drukbegane bevolkingspaden, soms zelfs op 4000 meter hoogte, kruisen de kam van het gehele sneeuwgebergte. De temperatuur daalt daar soms tot onder het vriespunt. Het sneeuwt en hagelt er, maar niettemin is er een druk bevolkingsverkeer.

De naaktlopende Papoea's beschermen zich tegen de felle koude door het lichaam met een mengsel van varkensvet en roet in te smeren. De Papoea is overigens een echte „koulijder”. Hij slaapt bij een vuurtje en loopt 's nachts sprongsgewijze van het ene vuurtje naar het andere. Bij koud weer heeft hij liefst een brandend stuk hout in de hand. Van water moet hij niets hebben, zodat hij altijd een eigendommeljk luchtje bij zich heeft.

Jonge, werkende vulkanen treft men op het Nederlandse gebied niet aan. Ten Zuiden van de hoofdketens strekt zich een immense laagvlakte uit, die op de grens van het Australische gebied een breedte heeft van ongeveer 400 km en ten Oosten daarvan zelfs van 500 km. We kunnen deze breedte vergelijken met die van de Noord-Duitse laagvlakte. Naast tal van kleine rivieren wordt deze vlakte bevoeid door twee machtige stromen, t.w. de Digoel in het Nederlandse en de Fly-rivier in het Australische gedeelte van het eiland. Ten Noorden van de waterscheiding stromen eveneens twee hoofdrievieren, de Sepik of Keizerin Augusta-rivier in het Oostelijke deel en de Mamberamo (betekent „groot water”) of Rochussen-rivier (zelden of nooit gebruikte naam) op het Nederlandse grondgebied. Alvorens de kust te bereiken, breekt de Mamberamo, de grootvorst van Papoea's stromen, zijn talrijke en beruchte stroomversnellingen vormende door het Van Rees-gebergte heen. Kort voor het punt, waar de doorbraak bovenstrooms van het Van Rees-gebergte begint, ontstaat de Mamberamo uit haar bron rivieren, de Idenburg- (Oost) en de Van der Willigen-rivier (West) welke met de beide hoofdstromen, Rouffaer- en Van Daalen-rivier, de grote 300 km lange Meervlakte doorstromen, het water afvoerend van de Noordzijde van het Centrale gebergte.

Op enkele uitzonderingen na, hebben laagland en heuvelland een eenvormig, warm, vochtig en zeer regenrijk klimaat. Op vele plaatsen regent het bijna dagelijks. Naarmate men hoger komt, wordt het klimaat koeler, maar de regens nemen veelal toe. Uitzonderingen zijn de kuststrook in het Zuidoosten (Merauke), waar men enkele droge en minder hete maanden heeft en een aantal kleinere gebieden elders, zoals Ransiki en de Noordoostkust van de Geelvinkbaai, die door bijzondere topografische omstandigheden een afwijkend beeld vertonen.

Kaart van Nieuw Guinee en omgeving

II. DE GESCHIEDENIS

Opvallend is het Joodse uiterlijk bij de Kustpapoea's; ook in het binnenland merkt men vaak individuen op, die overduidelijk Semietische trekken vertonen en wel het z.g. Aschkenazim-type, waartoe de Duitse en Poolse Joden behoren. Bij albino's komt die overeenkomst aller-
verrassendst uit.

Over de oorsprong van het Semietische voorkomen bestaan verschillende theorieën.

Volgens sommigen zouden de onvermijdelijke Phoeniciërs hieraan debet zijn, maar deskundigen achten het volkomen uitgesloten, dat Phoeniciërs Oost- en Zuid-Oost Azië hebben bereikt. Waarschijnlijk is nooit een Phoenicisch vaartuig in Voor-Indië verschenen, laat staan in Achter-Indië, Oost-Azië en de Zuidzee. Deze bewering moet derhalve naar het rijk der fabelen worden verwezen.

Beter denkbaar is het, dat de Semietisch-oriëntale bewoners van het Arabische rijk Saba, die onverschrokken zeevaarders waren, opzettelijk of bij toeval in de Zuidzee verzeilden. Reeds eeuwen voor het begin van onze jaartelling dreeven zij handel in Voor- en Achter-Indië. Semietische schepelingen van Saba zouden het Zuidzee gebied kunnen hebben bereikt, maar bewijzen hieromtrent ontbreken.

Nog twee mogelijkheden komen in aanmerking om geschiedkundig de oriëntale inslag onder de Papoea-stammen te verklaren.

Het is aannemelijk, dat talrijke Joodse families na de verovering van Jeruzalem door de Romeinen (dus omstreeks het jaar 70 na Christus) naar het Oosten zijn uitgeweken. Chinese, niet ongeloofwaardige overleveringen maken melding van de vestiging van Joodse families in het gebied van Kaifoeng. Tezelfder tijd verschenen talrijke Joodse families in Voor-Indië. Omstreeks het jaar 78 na Chr. moet een massale uitzwerming van Indische kolonisten naar de Soenda-eilanden hebben plaats gehad en de gedachte kan niet al te onlogisch worden geacht, dat bij deze gelegenheid ook Joodse volkssplinters naar Indonesië en verder zijn gekomen.

Het meest waarschijnlijk kan wellicht een Semietische invasie in de Zuidzee geacht worden door een binnendringen van Arabieren in de tijd van de opbloei van de Arabische zeevaart, d.w.z. tussen de 9e en 14e eeuw.

Er moet toen een levendige handel van het Khalifenrijk met de Soenda-eilanden hebben bestaan. Niet alleen getuigen hiervan de vertellingen van Sindbad de zeeman in „De duizend en één Nacht”, maar zulks wordt ook bevestigd door de grondige kennis omtrent de eilandenwereld van Zuid-Oost Azië van geleerde Arabische geografen, z.a. Ibn Chordadbeh,

Masudi, Edrisi, Ibn Battuta, e.a. Masudi (950 na Chr.) gewaagt b.v. van buideldieren, die hij volkomen juist beschrijft.

Uit bedoelde geschriften blijkt, dat Arabische zeevaarders ver Oostelijk van de Grote Soenda-eilanden moeten zijn doorgedrongen.

In de talen der Micronesiërs zouden grote en menigvuldige betrekkingen met het Arabisch zijn aan te wijzen. Sporen van de Islam zijn op Yap, de Nieuwe Hebriden en elders op te merken. Ponape zou het centrum van bedoelde cultuur-invasie zijn geweest en het verkeer zou gedurende generaties hebben plaats gehad. Lieden, die zich vestigden en ook schipbreukelingen, die het contact met het vaderland verloren hadden, zouden zijn verwilderd en tenslotte geheel opgegaan in de stammen der oorspronkelijke bewoners.

In de loop der geschiedenis is op vele plaatsen der aarde hetzelfde geschied en deze voorstelling van zaken is aannemelijker, dan de fantastische geschiedenissen van Phoenicische schepen, die tot aan de Zuidzee-eilandenwereld zouden zijn afgedwaald.

Dr. Bijlmer is echter van oordeel, dat Indo-Germaanse en Semietische trekken op het afgelegen en onherbergzame Nieuw Guinee zeer opvallend zijn, zowel bij het pygmoïde bergvolk als bij de kustbevolking. Ze zijn dus niet ingekruist, maar ze behoren bij het ontwikkelingsstadium der mensheid, dat Papoea heet.

Maar verlaten wij thans het terrein der speculaties en betreden we de meer vaste bodem der geschiedenis.

De van Vicenza afkomstige Lombardijn Antonio Pigafetta, die, als een der vele niet-Spanjaarden, met Ferdinand de Magelhaes uitzeilde op de eerste reis om de wereld, zou in 1521 de naam Papoea reeds genoemd hebben. Jorge de Menzenes, eveneens een Portugees, bezocht het eiland in 1526, maar als de eigenlijke ontdekker wordt genoemd de Spanjaard Alvaro de Saavedra (1529). De Spanjaard Ynigo Ortiz de Retes, die met het schip „San Juan” de Noordkust van Nieuw Guinee en de daaromliggende kleinere eilanden bevoer, plantte 20 Juni 1545, waarschijnlijk aan de mond van de Mamberamo, de Spaanse vlag. Hij gaf een gedeelte van de Noordkust van het eiland (waar de kroesharige zwarthuidige bewoners hem deden denken aan de negerbevolking van Guinee, de Goudkust) de naam „Nueva Guinea”, welke naam verlatijnst werd tot „Nova Guinea”. De Spanjaarden maakten geen gebruik van dit gebied. Omstreeks 1622/1623 wilden de Hollanders het Zuidland ontdekken en in het voorbijgaan Nieuw Guinee aandoen. De opperkoopman, Jan Carstensz, zag bij die gelegenheid voor het eerst „die Sneeberghe”, „een overhooch geberghte na gissinge 10 mylen landwaert in, dat op vele plaatsen wit met snee bedekt lach”.

Hoe onze voorouders in de Compagniestijd de Papoea's bekeken, blijkt uit het volgende: Er waren berichten binnengekomen, dat er in de Papoease

eilanden goede slaven waren te verkrijgen en het heette, dat er „gout viel”. Vermoedelijk bedoelde men hiermee de heldergele Paradijsvogels, de met goud en diamant getooide „manoek déwata”, d.i. godenvogels. Een instructie aan de schippers Jan Vos en Jan Carstensz in 1622 en '23 luidde in het sappige 17e eeuwse Nederlands, om de bevolking geen overlast aan te doen; doch „ter plaatsen waar gij lieden volk bejengt, zult met behendigheid of anderszins enige volwassenen, inzonderheid jonge knechtken en maegdekens, zien te vatten om dezelfde hier op te trekken”.

Ook het volgende advies is zeer naïef:

„Insonderlijk naspeurende, wat koopwaren bij haer sijn, insgelijcx nae gout en silver en oft bij hun in waerdige achtigh is, U gelastende daer nae niet graegh te wesen, om hun lieden van desselfs waerdye oncundich te houden, en soo gout ofte silver in eenige mangelingh mogte presenteren, moet U houden off die spetie niet estimeerde vertoonende coper, spealter en loot, even off die mineralen bij ons van meerder waerdye waren”.

De ontvangst op de kusten van Nieuw Guinee viel niet mee. Ook een naam als „Moordenaars-rivier” duidt daarop. Bij verschillende landingen werd men verraderlijk overvallen, verschillende personen werden gedood en hun koppen gesneld; een vette scheepsjongen, in wie de aanvallers veel zin schenen te hebben, wist zich te redden.

De stuurman Dirk Melisz werd bejild en de rivier waar dit geschiedde werd deswege „Doodslagersrivier” genoemd.

Prauw van Kapoekoe-model

De conclusie van Carstensz in zijn journaal over de Papoea-landen en -volken luidde: „dat ten principaelen niets nuttiglyx voor de Compagnie uytgericht kan worden in die woeste stranden en landen, alle sober en van diverse wilde, wrede en arme, brutale natiën bewoont. Het zijn alle cwaedaerdige naturellen, gemeenlijk swart ende naeck, dragende hare manlijkheyt in een zeehoortien; loos ende wantrouwig volk ende met géén finesse soo nae hebben connen locken, om meddels stricken, hiertoe buytenboord gehangen, eenige te vatten”.

Gouverneur-Generaal en Raden schreven echter aan de Bewindhebbers: „Men heeft weder niets gedaan dan langs de kust zeilen: Die ondersoecken sal, wat de landen geven, moet daer in ende dóór wandelen: zullen bij gelegenheid alles nader laten onderzoeken door vigilanter en couragieuzer personen als tot nu daartoe gebruyckt zijn. Landen te ondersoecken is yders werk niet.” Het hoofddoel van de Edele Compagnie was, het monopolie van de kruidnagelhandel in handen te krijgen en daartoe dienden de met de vorsten der Maloea (d.i. Molukken) -rijken gesloten exstirpatie-contracten. De Kust-Papoea's waren geboren zeerovers, die de V.O.C. in de 17e en 18e eeuw echter heel wat last berokkenden en herhaaldelijk de kusten van Ambon, de Oeliasers en Zuid-Ceram met hun oorlogsprauwen afstroopten. De enige connecties, die Tidore, het machtigste onder de Molukse rijken, met Nieuw Guinee onderhouden had, waren weliswaar slechts rooftochten naar laatstgenoemd eiland geweest, doch de Compagnie zag er heil in, slechts de Sultan van Tidore, (een eiland van ongeveer 10 km², waar men in een goed uur omheen kan varen): de beteugeling op te dragen van de zeeroverij der lastige Papoea-piraten en hem als soeverein over de Papoea's te pousseren.

Bij de overeenkomst door Gouverneur Speelman in 1667 met Tidore, gesloten, werd Tidore's verantwoordelijkheid ten aanzien van de „Papoeën of alle eilanden van dien” uitdrukkelijk vastgelegd. Tidore deed enige slappe pogingen om het contract na te komen en zijn gezag te bevestigen, maar het heeft de Papoease zeerovers niet in toom kunnen houden en van effectieve gezagsuitoefening door Tidore is nimmer sprake geweest. Nieuw Guinee werd door Tidore beschouwd als een gebied, waar men vrijelijk schatting kon heffen, roven, plunderen en slaven halen.

Maar de Papoea's beantwoordden deze feodale opvatting met piraten-expedities tegen de gehate „amberi's", de vreemdelingen, zodra de Tidorese hongi- (roof en moordtocht) uit de wateren van Nieuw Guinee was verdwenen.

Het Tidorese zelfbestuur is nooit anders dan een fictie geweest, waarvan het maken tot werkelijkheid onmogelijk en onwenselijk was, wijl dat zelfbestuur in het geheel niet rustte in het rechtsbewustzijn van de anarchische Nieuw Guinese bevolking.

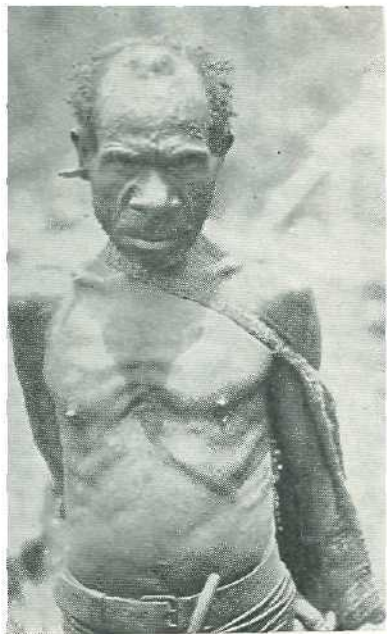
*Papoëa's met pijl en boog, hun schiettuig sinds
duizenden jaren*

Papoëa's in oorlogsdracht

Inlading prauwtransport aan de Jera-monding

Verskillende Papoea-typen

III. DE MENS

Nieuw Guinee en de omliggende eilanden werden, zoals oude scheepsjournalen vermelden, bewoond door krijgshaftige kerels met zware snorren en baarden, zwart en naakt en van reusachtige postuur, met grote arendsneuzen, woeste kroeskoppen en een huiveringwekkend uiterlijk. Papoea's waren echte oerwoudmensen, levend in duistere bossen en moerassen, waar de mens als een onmachtig partikeltje van het heelal zich leven liet.

De Papoea's van de Mamberamostreek worden door Dr. H. J. T. Bijlmer beschreven als „fors-gebouwd", met een uit blinkend-witte schelpenrijen bestaande kruis-bandelier over de borst en scherp-afstekende schelpensnoeren aan armen, voorhoofd en haar, met gekleurde kralenband boven de ogen, die deze nog dieper in de kassen doet schijnen, een dwarsstaaf door het neusgat (schoot) en een huiveringwekkende tweepuntige beenvork, rechtop door de neuspunt tot boven het hoofd uitstekend; met een bamboekoker ruwweg door het gapende oorlelgat en een schrikbarend buikbekselsel, bestaande uit een ontelbare malen om de buik gewonden vezelkoord, waaronder een katoenen schaamlapje bungelt, met de veraarlijke parang (kapmes) opzij en de manshoge boog met flinke pijlenbundel in de linkerhand".

Deze kinderen van de wildernis maken aldus een allesbehalve gemoedelijke indruk. De bekende Ds. François Valentijn wist van de bevolking te vertellen, dat het lieden waren „waar geen zelf is aen te strijcken". Zo stelt men zich de mens voor, die het type „wilde" vertegenwoordigt.

Inderdaad behoort het Papoea-ras tot een der meest primitieve van de bestaande rassen. Die primitiviteit is terug te vinden in het lichamelijke uiterlijk. Neus en mond zijn van een grove kwaliteit. Maar de z.g. prognatie, het snuitvormige van het gelaat, valt mee. Deskundigen merkten op, dat het vooruitstekende van het kaakgedeelte en de dikke naar voren tuitende lippen vaker ontbreken dan bij de Javanen, hetgeen men niet zou vermoeden.

De Papoea heeft Europees-staande ogen en is ons in zijn grondvorm meer gemeenzaam dan de mongoloïde Maleier. Men kan de lange forse gestalte niet als karakteristiek lichaamskenmerk nemen.

Zo ook hun langschedeligheid, die van oudsher typerend werd geacht, maar ook hiervan werd bewezen, dat het een kenmerk van slechts weinig stammen is. Tenslotte is ook de z.g.n. arendsneus niet bepaald een kenmerk der Papoea's.

Het feit, dat de Papoea behoort tot een der zeer weinige volken der aarde, die het goud niet kennen, ofschoon het in hun land niet zo zeldzaam

in de rivieren wordt gevonden, wordt als een aanwijzing voor zijn geringe ontwikkelingsgraad aangevoerd.

Bij de Papoea-bevolking zijn de meest uiteenlopende typen waargenomen. De lichaamslengte varieert van de rijzige, krachtig-gebouwde Papoea van de Zuidkust, de Marinde-anim (anim is mens), onofficieel Kaja-Kaja (betekent „vriend” en men riep het uit bij de eerste ontmoeting met vreemdelingen op de Merauke-rivier) geheten, via de Papoea van de middelmatige lichaamslengte van de Noordkust, tot de dwergstammen van de centrale bergketens, die ook eleganter van postuur zijn dan de kustbewoners.

Zoals reeds verteld, treft men bij verschillende stammen in alle hoeken van het eiland vaak uitgesproken Semietische typen aan. Er bestaan weliswaar een aantal stammen in het binnenland van Nieuw Guinee, die nog in het stenen tijdperk leven, maar het gebruik van ijzer en andere metalen nam, vooral na de tweede wereldoorlog, hand over hand toe. De bevolking gaat ook meer en meer in gezinswoningen leven en waar dit niet het geval is, zal dit gebruik onder invloed van zending, missie en bestuur hoe langer hoe meer toenemen. Van de nog voor enige decennia in de Geelvinkbaai algemeen voorkomende gemeenschapswoningen zijn nu nog maar enkele overgebleven en in gebruik.

De Papoea's zijn zieltjes zonder zorg en men kan niet zeggen, dat het zweet des aanschijns overvloedig vloeit. Waarom zouden zij zich ook zorgen maken? De natuurlijke provisiekast is immers welvoorzien. De sago, het volksvoedsel, gedijt overal! De boom, die voor het winnen van sago wordt uitgekozen, wordt omgekapt en is dus verloren. Zo'n sagostam wordt in ongeveer een week leeggeklopt en levert voor de duur van enige maanden het hoofdvoedsel op voor het gezin.

Wanneer een Papoea tweemaal per jaar een weekje uit sagokloppen gaat, kan hij de rest van de tijd in *dolce far niente* doorbrengen.

Van de bekende missionaris, Pastoor Tillemans, is de uitspraak afkomstig, dat de blanke zich niet moet verbeelden, de z.g. „wilde” gelukkig te kunnen maken. „Ik poog de Papoea's tot een hoger leven te brengen”, aldus Pastoor Tillemans, „maar een plezanter leven, neen, dat kan ik ze niet brengen, noch welke pionier der Westerse beschaving ook.”

De Papoea van voorheen kende geen behoeften dan de allereenvoudigste, want de natuur maakte het hem wel heel gemakkelijk. Zij missen weliswaar de diepe vreugden en het geluk, door de beschaving weggelegd voor haar gunstelingen, maar ook de diepe smart is hen vreemd. Zij kennen noch het „Himmelhoch jauchzende” noch het „Zum Tode betrübt” zijn. Maar de onbezorgdheid is niet van permanente aard. Pater H. Geurtjens M.S.C., Nieuw-Guinee-kenner bij uitstek, schreef daar iets over:

„Bij een ietwat nadere kennismaking met de Papoea's valt het al spoedig op, dat zij aan talrijke ziekten en kwalen onderhevig zijn, hetgeen wel

een donkere schaduw werpt op het vaak zo hoog geprezen „vrije, blijde wildemansleven”, temeer wijl zij vrijwel machteloos staan tegenover deze plagen. Al is men geen volslagen geneesheer, men kan toch met eenvoudige middelen vaak veel leed verhelpen en erger voorkomen, in afwachting dat meer deskundige en afdoende hulp kan worden geboden.

Deels ook bij de diagnose van ziekten botsen onze opvattingen hopeloos tegen de hunne op. Onze geneeskunde spoort de kwaal op, die zij ergens tussen huid en knoken meent te moeten vinden. Maar volgens hen zijn alle ziekten, zelfs breuken en wonden, zielsziekten. Boze geesten of toverkrachten hebben hen belaagd en doen een aanval op hun ziel of levensbeginsel. Hun therapie bestaat daarom ook uit het verdrijven der geesten of het neutraliseren der toverkrachten. Zo zag ik eens aan een zieke een pak slaag toedienen met de zeer ethische bedoeling er de boze kwelgeest uit te rammelen!

Nu bracht onze operatietafel ook geen verlokkelijk gezicht. Doch wanneer de geneesheer door een operatief ingrijpen — en dan nog wel met messen, die snijden zonder pijn te doen (anaesthesie) —, iemand in een ommezien verlost van een lastige kwaal, dan maakt hij toch wel een goede beurt. Een kaja-kaja liep jubelend de gehele kampong rond, een kies, die hem gekweld had, hoog in de lucht houdend, die ik zonder pijn uit zijn kaak gelicht had. Hij maakte een prachtige, zij het dan schreeuwende reclame.

Het keurigst ingerichte ziekenhuis is in zijn ogen een naargeestig en afschrikwekkend verblijf. Daar waar zoveel zieken en zieken bij elkaar komen, moet het natuurlijk wel wemelen van nijldige en boze geesten en men waagt zich daar als het ware roekeloos in het hol van de leeuw. Bovendien zijn wij er op uit om zo'n hospitaal zo keurig mogelijk in te richten. Netheid en zindelijkheid beschouwen wij als een eerste vereiste. Doch de ongewassen rimboe-man voelt zich daar onwennig en kan er niet aarden. Zo kreeg het ziekenhuis te Merauke ook pas trouwe gasten toen men de zieken toestond, op het erf hutjes van palmladeren op te trekken, waar zij op hun houtvuurtje konden kokkerellen, daaromheen zitten keuvelen en betel-kauwen en daarnaast slapen in het mulle zand. Hij huldigt de kikkerideologica:

*Al zet ge een kikker op een gouden stoel,
Toch huppelt hij weer naar de poel!"*

Er heerst geen paradisiale toestand, want soms verscheurt de rauwe kreet de lucht „Wemanoewe”, hetgeen betekent „mens eet mens”. De Wemanoewe zijn de kannibalen, die, nu en dan over zee komend, de Papoea's van de Zuidkust overvallen.

De Papoea denkt zich de aarde bevolkt door geesten of déma(n)'s. Deze ijle, spookachtige wezens hebben hun verblijf in bomen, grotten,

vijvers en moerassen, of onder de grond. Zij hebben de gedaante van mensen, varkens en honden, echter nooit van vogels, want de Papoea denkt zich de lucht niet door geesten bevolkt. Zijn gehele leven is doortrokken met de déma-cultus, maar hoe het zij, mens, dier en plant, zon, maan en sterren, alles is uit déma's ontstaan en wordt door déma's beheerst. Sommigen zeggen, dat déma's de zielen der voorouders zijn. Bij Nowarie stond een grote kroonboom, die in de oude tijd een kenteken — „eye-catcher” — was voor de naar Merauke binnenvarende schepen. Deze boom was de verblijfplaats van een machtige déma. In 1908 viel de boom om en dit was volgens de Papoea's een niet mis te verstaan teken, dat deze geest vertoorned was.

Zijn verbolgenheid zou, volgens de tovenaars, moeten worden toegeschreven aan de toenemende invloed der Poe-anim, dat zijn de vreemdelingen, letterlijk schietmensen (Poe is het geluid veroorzaakt door het afschieten van een geweer). De schietmensen, zo fluisterden de tovenaars, misbruikten hun invloed. De oude zeden en gebruiken gingen van lieverlede te loor, men krenkte de „ware mensen” in hun diepste gevoelens en de kinderen verloren de eerbied voor hun ouders. Zij droegen vreemde kleding, nuttigden vreemd voedsel. Hoe kon het op die manier goed blijven gaan. Hoe zouden onder deze omstandigheden de klappernoten nog ontkiemen, zo vroeg men zich vol bezorgdheid af, Voorheen plaatste men ze in de pemalihutjes van één meter hoogte, ommuurd door bamboestokken en bedekt met atap, een kleine opening latend om er de cocosnoten in te stapelen. De welwillende déma's zorgden dan voor de nodige kiemkracht, zoals alles groeide en bloeide onder invloed der déma's. Maar zouden ze het nu nog doen, nu die vervloekte Poe-animen waren binnengedrongen en zich genesteld hadden in het gebied der ware mensen? En toen de grote vloed opkwam van 7 en 8 Januari 1908, legde men het uit als een straf voor het toelaten van de Poe-anim, met hun werktuigen, waarin vreemde, krachtige déma's huizen.

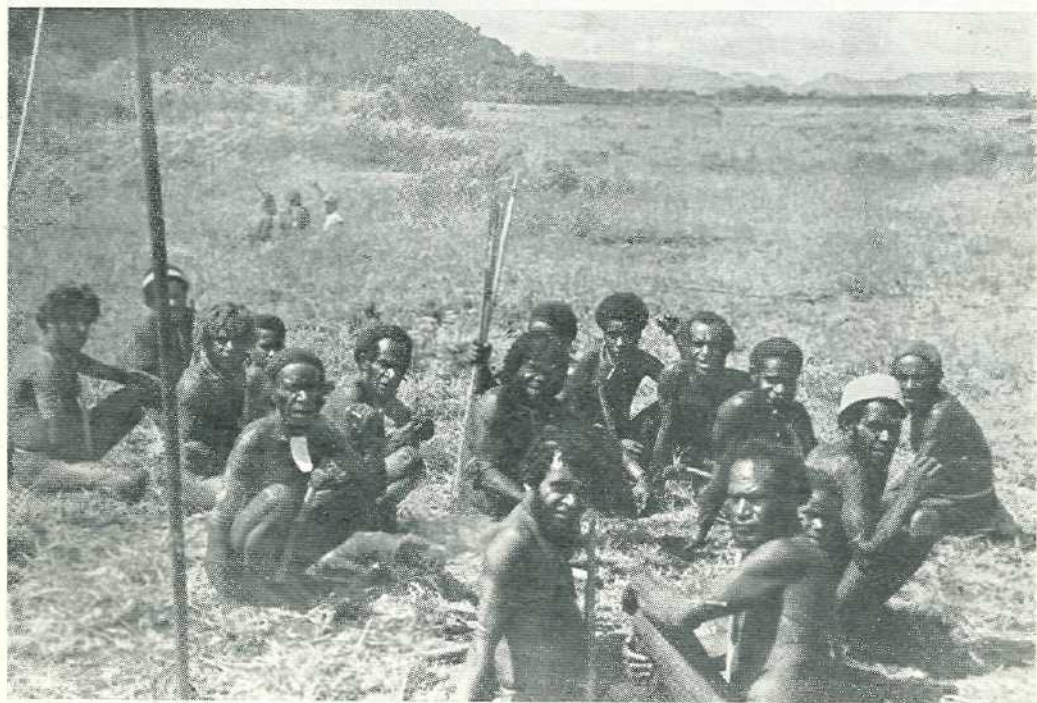
De haies of hies, zijn de zielen der afgestorvenen en zij zijn gelijk aan de déma's; een Opperheer kennen zij niet. De déma's kunnen echter meer invloed uitoefenen op de gang van zaken. Men vertelde in vroeger dagen: „De Poe-anim zijn supérieur aan de Marind-anim, dat is duidelijk. Zij komen van Soerabaja en daarheen gaan dus de zielen der afgestorvenen. Die reis duurde elf dagen, want de K.P.M.-stomers kwamen in het begin van het bestaan van Merauke via Timor-Koepang en de terugreis duurde geregeld elf dagen. De bepaling van de duur van de reis van een hies, die onder de grond door gemaakt wordt, is hiermede verklaard. Aan een Europeaan, die zojuist van Soerabaja te Merauke kwam, werd wel eens gevraagd, of hij de ziel van een bepaalde Papoea, die kort geleden was verscheiden, misschien op Soerabaja had ontmoet.

Velen geloven ook in het voortbestaan der zielen in het vaderlijke dorp.

Papoeta's van Demba

Groep Papoeta's in de Shangri-La Vallei

Een Papoea zeide eens tot een zendeling: „Gij zendingen brengt ons onderwijs, maar wij zijn daartoe immers veel te dom. Gij zoudt Uw mond helemaal verslijten tot Gij niet meer kondet praten.

En dat alles om ons iets duidelijk te maken, van hetgeen wij toch niet snappen.”

De Papoea beseft zijn onwetendheid. Maar hij is, in alle bescheidenheid, vol goede wil. Zou hij wellicht daardoor vatbaar blijken voor zuiver begrijpen? Wij, Westelingen, bezitten ontzaglijk veel theoretische kennis en wij verbeelden ons machtig veel te weten, maar van praktisch standpunt beschouwd kunnen we nog het een en ander opsteken van de Papoea en van de Oosterling in het algemeen, o.a. in nederigheid des harten, elkaar beter te verstaan en zuiverder te zien.

De rede van Fak-Fak op Noordwest Nieuw Guinee met het Gouvernementschip „Albatros”

IV. DE PAPOEA IS EEN COMPLEET MENS

In het algemeen kan men van de Papoea zeggen, dat hij opgeruimd, pretlievend en onbezorgd is. Hij houdt van gezelligheid. In het uiten van zijn gemoedsaandoeningen is de Papoea uitbundig. Zijn begrippen over het mijn en het dijn zijn nietgelijk aan de onze, maar er zit een zekere lijn in. Hij is zeker niet laf, maar zijn emotionaliteit brengt hem spoedig in een paniekstemming. Velen kan een zekere fierheid niet worden ontzegd. Dit zijn de „varkens” onder de bevolking, want wat bij ons de leeuw is, is op Nieuw Guinee het varken. Wanneer eenmaal een plan beraamd is, legt hij veel doorzettingsvermogen aan de dag, gepaard aan de nodige koelbloedigheid. Dit is gedurende de Japanse bezetting overduidelijk gebleken.

Bij expedities in het binnenland bleken de Papoea's gewillige en goede dragers te zijn; hun leiders waren schrander en betrouwbaar. Vormelijkheid en een aangeboren wellevendheid bij terughoudendheid en geslotenheid, zoals we die bij de Javaan aantreffen, is de Papoea geheel vreemd. De Papoea zal in tegenstelling tot de Javaan ongedwongen en luidruchtig zijn en ronduit voor zijn mening uitkomen. Maar ook hier merkt men verschillen en uitersten op van ruwe onbeschaafdheid en nieuwsgierige opdringerigheid tot zachtmoedige vriendelijkheid en waardigheid.

Tegen de amberies, d.z. inzonderheid de gekleurde vreemdelingen, bestaat een diep gewortelde aversie (Et pour cause!). Vanouds bestaat reeds een scherpe grens tussen Indonesiers en Melanesiërs, Maleiers en Papoea's. Twee in wezen zeer verschillende werelden stuiten op elkaar in de Molukken en de Timor-archipel, waar bruin en zwart elkaar ontmoeten.

Anders dan voor de Westerling is voor het merendeel der Papoea's rijkdom niet de voornaamste factor, die iemands positie bepaalt. Iemand van goede komaf, die overal zijn relaties kan leggen, is rijk en een man van standing (een „heer” zouden wij zeggen). Hij is om die reden een goed man en een gezegend man. In de Geelvinkbaai noemt men zo'n „gentleman” een „god”. En een goed mens, aldus redeneert de Papoea, heeft een lang leven. Een rijk man heeft derhalve een lang leven.

De met vele goederen gezegende amberies zijn niet altijd goed. Die rijkdom, redeneert de Papoea, hoort feitelijk niet thuis bij de amberies, maar bij ons, de „echte mensen”. Het demasqué komt nog wel, want volgens deze kinderlijke geesten zou het toch te gek zijn, dat de deugd niet werd beloond!

Achter de leergierigheid der Papoea's steekt veelal de gedachte „Hoe leer ik de kunst van het rijk-zijn aan?”

Zij hebben natuurlijk geen flauwe notie van de manier, waarop in het Westen bezit ontstaat. Zij zagen bij de Amerikaanse invasie in 1945 de ontelbare kolossen van prauwen over de zee komen en een eindeloze voorraad vreemde goederen lossen. Het was pure toverij. Deze stortvloed van legervoorraden was voor hen het zekere teken van de verandering der tijden en de wisseling van het fortuin. Men moet het z.g. Papoease réveil van 1945 en de onrust en verzetspogingen van 1946 en 1947 dan ook niet beschouwen als symptomen van aanvaarding van de nieuwe tijd en een zich open stellen voor moderne „Westerse” ideeën. De werkelijkheid is, dat deze verschijnselen laatste opflinkeringen zijn van het oude hart van de oermens, de voor het laatst herleeftde idealen van de typisch Papoease gedachtenwereld over „het grote dorp”, dat als de uiteindelijke cultuurvorm te midden van een overigens niets-zeggende wereld zal staan, gelijk een genade voor de uitverkorenen, de „veritabele” mensen.

Er zijn natuurlijk verschillende soorten Papoea's en wij willen ze enigermate groeperen.

In de moerasgebieden leeft de wilde en kannibaal. De drassige bodem zou men mensvijandig kunnen noemen; zij staat geen landbouw toe. De machtige stromen vormen waterwegen, waarlangs men zich gemakkelijk over grote afstanden kan verplaatsen. Een ongelimiteerde hoeveelheid sago verschaft het hoofdvoedsel, waaraan hetgeen in bos, rivier en zee gevangen wordt als bijspijs kan worden toegevoegd.

Op de hoger gelegen terreinen achter de sombere moerasgebieden ontwikkelt de Papoea zich echter als een primitieve landbouwer en hogerop in het gebergte en de hooggelegen vlakten zien wij hem in zijn volle kracht. Daar zijn geen malariamuskieten, die de gezondheid met slepende ziekten bedreigen, of andere kwaadaardige kwalen, zoals in de duistere, drassige kuststreken; daar zijn geen barbaarse adatgebruiken en perverse ondeugden die de volkskracht ondermijnen.

Daar is de Papoea een gezonde en vredige bewerker van de vruchtbare bodem en leeft hij gelukkig in zindelijk gehouden nederzettingen en bij goed verzorgde aanplantingen.

Van het ijzer, van het pottenbakken en het weven had deze mens geen flauw idee, maar hij kon zijn arbeid best af met zijn stenen werktuigen, die hij met oneindig geduld, uithoudingsvermogen en precisie vervaardigde. Boombast en gras verschaften hem alles, wat hij aan lichaamsbedekking behoefde. Anders dan in het Australische gebied, wordt in het Nederlandse gedeelte dikwijls volstaan met een penis-koker, waartegen men vrolijk met de nagels tikt, wanneer men zijn bijval wil betuigen; de Papoea'se manier van applaudiseren dus.

Iemand vroeg eens aan een reiziger, die het binnenland van Nieuw Guinee had bezocht, of hij het niet „shocking” vond bij de stammen, waar de mensen geheel ongekleed rondliepen. Het antwoord luidde: „Vindt

Gij het „shocking” iemands gezicht te zien? Welnu de Papoea's die U bedoelt, zijn geheel en al gezicht.”

Tot op de dag van heden leeft de mens in het diepe binnenland van Nieuw Guinee in het stenen tijdperk; maar wel verre van te zijn een wezen tussen mens en dier, doet hij zich aan ons voor als een mens, zoals gij en ik. Hij is misschien wat onbedorven. Maar onze deugden en ondeugden zijn ook de zijne. Wanneer de Westering deze steentijd-mensen ontmoet, bemerkt hij al heel spoedig, dat hij te maken heeft met een menselijke collega. Ontdekkingsreizigers op Nieuw Guinee berichten, dat zij elkander en de vreemdelingen de hand schudden, zoals ook wij dat doen. Daarnaast bestaat de z.g.n. „knokkelgroet” (kipo baa). Als uiting van vriendschap verklaart men met het daarbij passende manuaal van de moeder, die haar kind gaat zogen, „Ik geef U de borst” (Ama kanée of Amagoginoi). Als summum van vriendschapsbetoon zegt de Papoea, terwijl hij zijn arm vertrouwelijk om de leest van zijn vriend legt „Ik neem bezit van je derrière” (Dolé panoea) of zelfs: „Ik verorber Uw uitwerpselen” (banoea banoeao). Van de onderlinge groet mérobae is de betekenis niet bekend.

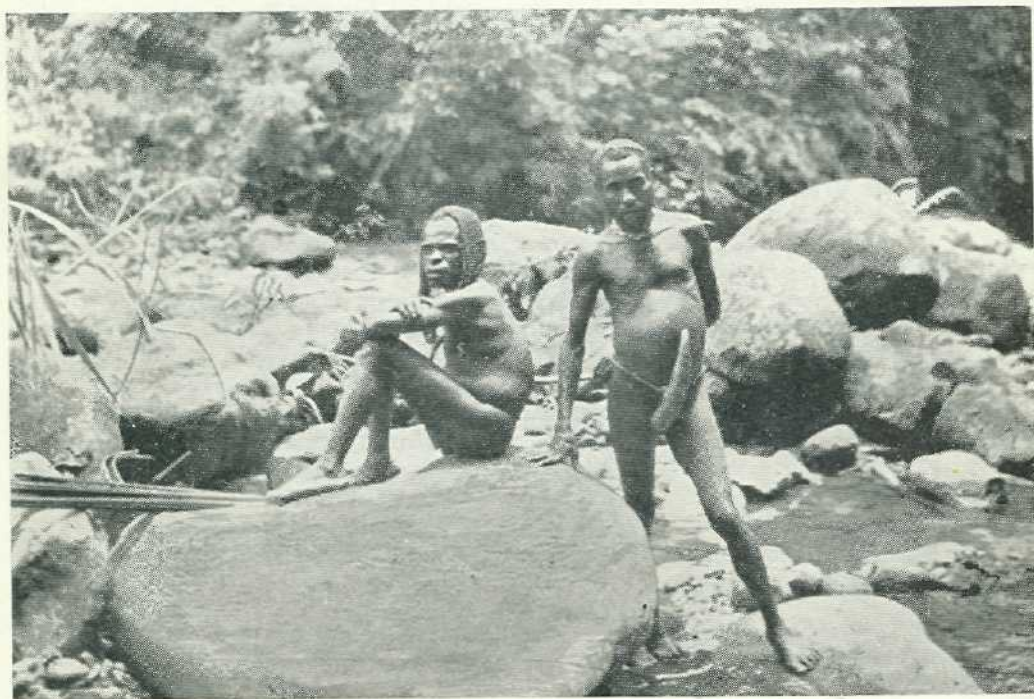
Het is aangetoond, dat de Papoea's, zelfs de z.g. wilden uit het binnenland, zich onder behoorlijke leiding tot gewaardeerde ambachtslieden kunnen ontwikkelen.

„De z.g. luie en domme Papoea”, aldus Sir Hubert Murray in zijn boek „Papua of to day”, „bewees volkomen in staat te zijn tot elk werk, dat hem werd opgedragen, vanaf het tappen van rubber tot het besturen van een motorboot, vanaf het toedienen van narcose tot het installeren van een telefoon”. En deze erkende autoriteit op het gebied van Papoea-zaken sprak als zijn overtuiging uit, dat wij niet bevreesd behoeven te zijn, dat de Papoea zal worden vermorzeld door de aanraking met het Westen en de druk van de civilisatie.

Dat is trouwens in het laatste decennium wel bewezen.

Tapiro-dwergen

V. VAN BEZETENEN, BLOEDWRAAK EN BESTUUR

De Papoea's leefden in volkomen isolement, waaruit wordt verklaard het conservatief karakter van hun samenleving, die verstoken was van het bevruchtend contact met de buitenwereld. Eén der kenmerken van een dergelijke maatschappij is de overheersende plaats, die de magie (Van Gr. Lat. „magia” = geheime wetenschap, toverkunst) inneemt. De Papoea wordt gedrukt door angst voor ziekte, rampspoed en dood. De exponent van deze angst is de vrees voor toverij van de machtige tovenaars en voor de gevaarlijke, onberekenbare soeangi's, de spoken en demonen. Een soeangi kan ook iemand zijn, die een boze geest in zich heeft. In de oudheid zou men het omschrijven met „iemand, die door een duivel bezeten is”. Is de soeangi een man of een vrouw, die geslachtelijke omgang heeft gehad met zijn naaste bloedverwanten, dan is een dergelijk verkeer het doorslaand bewijs van het bezeten zijn door een demon. Zulke personen zijn een gevaar voor de gemeenschap en dienen in het belang der collectiviteit zo spoedig mogelijk te worden opgeruimd. Het doden van een door een soeangi bezetene is gemeenschapszaak en kan de oorzaak zijn van series sneltochten. Men dient de soeangi's op te sporen om ze onschadelijk te kunnen maken. Een ooggetuige verhaalt, hoe een vrouw, die de dood van een kind op haar soeangi-geweten zou hebben, werd onderworpen aan de volgende proef. Zij moest de vingers van beide handen tot viermaal toe in kokend water steken. De vingers bleken toen niet verbrand te zijn, waarmee was aangetoond, dat zij niet de soeangi was, waarvoor men haar had aangezien. Zij had beloofd, haar eigen kind af te staan, indien haar vingers zouden verbranden. Met degene, die als soeangi is aangewezen en aan wiens toedoen de dood van een bepaald persoon wordt toegeschreven, wordt de gehele stam, waarvan hij of zij deel uitmaakt, voor de gepleegde euveldaad aansprakelijk gesteld.

Men zal niet rusten vóór de z.g. schade aan de stam door de dood van één zijner leden aangedaan, door de gewelddadige dood van een lid van de andere stam is vergoed. Het weigeren om een soeangi-vordering, een z.g. dodenharta te voldoen, heeft tot gevolg, dat de stam, die meent te zijn benadeeld, er op uit trekt om tenminste één lid van de schade berokkend hebbende stam te doden, waarbij het er niet toe doet, of het slachtoffer een man of vrouw, een oud persoon of kind is, want het gaat niet om een bepaald individu, maar om het lid van de stam.

De adat schrijft die moord verplichtend voor. Het hoofd wordt van de romp gescheiden en meegevoerd naar het dorp van de „beledigde partij” en om de buitgemaakte kop wordt dagen- en nachtenlang een macabere

dans uitgevoerd. Het is feest in het dorp, maar de stam, die door het verlies van één zijner leden is benadeeld, is nu op zijn beurt gerechtigd tot het eisen van een dodenharta. Na de zorgvuldige en langdurige voorbereiding, die een hongri, een wraaktocht, vereist, gaat de stam uit op revanche. Zo zijn deze soeangi-moorden aanleiding tot een niet eindigende reeks handelingen van bloedwraak.

De „Kompenie”, die geen begrip heeft van hetgeen de Papoea volgens eer en geweten behoort te doen, heeft allerlei onmenselijk-zware straffen gesteld op de uitvoering van hetgeen de aloude adat des lands dwingend oplegt; zijn vijand gewapend tegemoet treden, hem zo mogelijk doden, koppen snellen en zo. Men moet zich daarom wel van onzichtbare wapens bedienen om zijn tegenstander geruisloos uit de weg te ruimen. In de handen van een tovenaars kan „pier”, een gevreesde en verderfelijke stof, nuttige diensten verrichten.

In het gebied van de Vogelkop kan „pier” verkregen worden van een boom, die niet in het Amberbakense of Kebarse voorkomt, maar in de Karoonstreek, gelegen ten Westen van de Kebar-vlakte. Slechts enkele ingewijden zijn bekend met de groeiplaats van die boom des doods, waaraan geen bladeren voorkomen. Het bleke gebeente van mensen en dieren, die, onbewust van het dodelijk gevaar, dat hen bedreigde, onder deze noodlottige boom liepen, ligt verspreid om de stam. Door de levensgevaarlijke uitwaseming is het moeilijk om het gif te verkrijgen. Men liet dit werkje voorheen opknappen door een slaaf, die de boom boven de wind benaderde, schielijk een stukje van de schors bemachtigde en dit aan zijn meester bracht. De slaaf, die in aanraking is geweest met de giftige omgeving van de fatale boom, is een kind des doods. Hij overhandigt zijn heer het stukje boombast en stort ontziend ter aarde. Door allerlei mengingen ontstaan verschillende zeer gevreesde gifsoorten, die men goed moet opbergen, opdat men zelf niet het slachtoffer wordt van de uitstralingen van het pernicieuze goedje.

Zo althans vertellen de Papoea's het elkaar met trillende stem.

Het probleem van de dood, „waarvoor elkeen met goede reden huivert” (Frederik van Eden in „Paul's ontwaken”), boezemt de natuurmens al evenveel belang in, als de cultuurmens. Dood is altijd een mysterie geweest en het is geen wonder, dat de archaische mens de dood beschouwt als iets abnormaals. In mindere mate geldt voor ziekte hetzelfde.

In de buurt van Manokwari leefden nog niet zo heel lang geleden mensen, die over grote magische krachten beschikten. Men noemde ze fluisterend „bafanet” en dit is de geschiedenis. Er waren eens een vader en een zoon, die op de slangenjacht waren gegaan. Zij doodden een grote slang en kaptten hem in stukken.

Terwijl de vader het bos introk om bamboe te kappen, ten einde daarin de stukken slang te doen, was de zoon in een boom geklommen. Hij had een

gedeelte van de slang, waaraan de kop zat, om zijn hals gehangen. Terwijl hij in die boom op de terugkeer van zijn vader wachtte, zag hij hoe een andere reuzenslang kwam aanschuifelen; slangen zijn altijd met z'n beiden. Dit reptiel paste de stukken van de gedode slang aan elkaar. Alleen het stuk, waaraan de kop zat, ontbrak. De slang ontdekte toen de jonge Papoea in de boom en zag, dat deze de kop bij zich droeg. De slang keek de jongeling daarop doordringend aan, zólang, tot deze in doodsangst het ontbrekende stuk naar beneden wierp. De slang nam het stuk en paste het aan de bij elkaar gevoegde delen van de gedode slang. Vervolgens nam de slang verschillende bladeren en bedekte daarmee het dode lichaam.

Tot zijn onuitsprekelijke verbazing zag de knaap, hoe het begon te kronkelen en tenslotte uit de laag levenwekkende bladeren tevoorschijn kroop, waarna de reptielen schielijk verdwenen. De jongen vertelde zijn vader, toen deze was teruggekomen, wat er was voorgevallen. De door de slang gebezigde bladeren namen zij mee naar het dorp, waar zij dezelfde toverij poogden toe te passen. Zij doodden een oude man en brachten hem weer tot leven met de wonder-bladeren. Dit leven bleek slechts van korte duur te zijn, want de oude heer stierf spoedig definitief. De bafanet kan dus iemands dood veroorzaken en zorgen, dat hij ver weg is.

Hij wordt nog meer gevreesd dan de soeangi en ook de handelingen, die men aan deze tovenaars toeschrijft kunnen snel-tochten tengevolge hebben.

Dit alles behoort tot het gedachtenleven van de bewoners van wat men wel eens „het vergeten hoekje van het paradijs” noemt. Op dit volkje werd reeds in de oorlogstijd de beschaving „losgelaten”. Het geschiedde alles-behalve geleidelijk en wat was het nog voor een beschaving? Zeker niet veel meer dan het woord letterlijk aangeeft, namelijk dat er van de kern wat is af- en bijgeschaafd.

In art. 73 van het Charter van de Verenigde Naties wordt verklaard, dat het bevorderen van het welzijn van de bewoners der gebieden, die geen zelfbestuur bezitten, een heilige plicht is van die leden van de Verenigde Naties, die het bestuur voeren over en de verantwoordelijkheid dragen ten opzichte van dergelijke gebieden. Een nieuwe geest van internationale aansprakelijkheid plaatst de mensheid onder bepaalde verplichtingen met betrekking tot diegenen der leden, die hetzij op natuurlijke wijze, hetzij door geografische omstandigheden, dan wel als gevolg van een historische gang van zaken nog ver verwijderd zijn van hetgeen men aanduidt met de „voordelen en weldaden der civilisatie”.

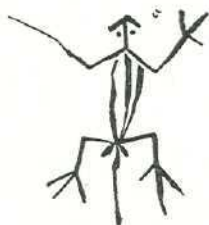
Aculturatie en cultuurwijziging zijn de clou van het ganse huidige koloniale probleem in de wereld. Van primair belang is de noodzakelijkheid om volken en cultures, waarmee men te maken heeft, te doorgronden. Wij moeten omtrent de mens en zijn ziel net zoveel pogen te weten te komen, als we trachten te weten omtrent het land en zijn hulpmiddelen

en het samenspel van zijn economische krachten. Wij zijn verkeerdelijk geneigd om anderen nederbuigend te beoordelen naar onze voor(op)stellingen en inzichten en niet zoals zij werkelijk zijn, vooral, wanneer zij behoren tot andere culturen. Van het grootste belang is de rol, die de antropoloog, de ethnoloog en de psycholoog heeft te vervullen. Terdege moet rekening gehouden worden met de belangen en rechten van de inheemsen, waarbij men echter mede in het oog dient te houden, niet alleen de verantwoordelijkheid der bestuurders, maar ook de ontzagelijke moeilijkheden, waarmede zij te kampen hebben.

Even noodzakelijk als wetenschappelijkheid, verbeeldingskracht en visie zijn bij de beoordeling van inheemsen als de Papoea's nodig: oprechtheid, onpartijdigheid en de moed der overtuiging.

Van de bevolking van Nieuw Guinee als geheel heeft men nog een onvoldoende kennis. Er zijn dagboeken en goede rapporten, nota's en memories van overgave van bestuurs- en politieambtenaren en er zijn vele zeer verdienstelijke beschrijvingen van zendelingen en missionarissen. Maar van hoeveel stammen weet men iets van psyché en sociale structuur? Wat weet men bij een verwarrende hoeveelheid van beschrijvingen van kleding, opsmuk, huizenbouw, van jachtgerei en utensiliën bij de visvangst, van feesten en ceremonieel, van de hele levenscyclus van de Papoea; wij vragen verder: wat weet men van grondgeschillen en huwelijksaangelegenheden, van erfrecht en zo heel veel meer van het cultuurbezit van de dunne bevolking in dit onmetelijke, complexe gebied? Wat weet men van de sociale structuur zelfs van gebieden, die dicht bij de grote bestuurscentra liggen? Deugdelijk, systematisch-wetenschappelijk onderzoek geschiedde slechts bij enkele stammen.

Er is in dit land voor Nederland nog buitengewoon veel en uitermate belangrijk werk te verrichten.

VI. BETALEN IN HET BINNENLAND

Een der eerste reizigers, die het Swartdal in het Centrale Bergland van Nieuw-Guinee bezocht, wijst op de gemeenschappelijke trekken en de overeenkomsten in zeden en taal met de Pesegem- (spreek uit: Psgem-) stammen in het Zuiden van het bezochte gebied. Tussen beide bergvolkjes moet wel verband hebben bestaan, ja, het is niet onwaarschijnlijk, dat zij na aan elkaar verwant zijn. Bedoelde bewoners van het hoogland zijn klein van stuk, tenger en fijnggebouwd, maar goed geproportioneerd en zij gelijken in elk opzicht op hun Zuidelijke bureu. Misschien behoren de dwergpapoea's van dit gehele bergland tot een bevolking, die één geheel vormt en die de oudste bevolkingslaag is van Nieuw Guinee.

Zij zijn goedmoedig en openhartig van aard en door en door vreedzaam, maar evenals kleine kinderen willen zij alles hebben; zij zijn van een lastige nieuwsgierigheid en laten iemand geen rust, voordat hij hun gegeven heeft, wat zij verlangen.

Mijn zegsman beschrijft, hoe hij daar in het hartje van Papoea kwam na een zware tiendaagse mars over de Doormantop. Hij arriveerde daar, als na een tocht door de onderwereld, op de zonbeschenen aarde. Uit het klamme schemerduister en de neerdrukkende stilte en eenzaamheid van het oerwoud trad hij in het licht en werd omringd door vrolijk-snaterende mensen. De Papoea's kwamen van overal aan, roepend en gesticulerend. Hoofdschuddend bekeken zij de reizigers en zij dachten ongetwijfeld: „Is die zonderlinge snuiter met z'n rare benen en voeten nu werkelijk over de hoge bergrug gekomen?" Van schuwheid en angst was niets te bespeuren. Ook de vrouwen en kinderen waren naar het bivak gekomen en zo waren er een 150-tal personen, die druk kakelden en gebaarden.

Deze Papoea's bevonden zich nog geheel in het jongste steentijdperk, het z.g. Palaeolithicum. Zij hebben twee soorten stenen bijlen, waarvan de z.g. kniebijl door de mannen, de eenvoudige bijl voornamelijk door de vrouwen wordt gebezigd. Deze allerprimitiefste werktuigen worden gehanteerd met een gemak en een zekerheid, waarvan men staat te kijken en ze beantwoorden volkomen aan het doel, het vellen van bomen, het bewerken van hout voor het bouwen van hutten en het opzetten van heggen om de aanplantingen te beschermen tegen de varkens. Dan heeft men nog de aan beide zijden geslepen stenen dolk en de beitel, die voor fijner werk, vooral voor het vervaardigen van wapens gebruikt worden.

Langs wiegelende boomstammetjes balanceerden de vrouwen, die naar het bivak togen, met net-tassen vol knolvruchten en bananen. De mannen kwamen met bundels pijlen, een of ander zorgvuldig ingepakt artikel,

als ware het een kostbaar kleinood en soms met een big op de schouders. Van allerlei werd te koop aangeboden en het was om het bivak een geroezemoes van stemmen als op een markt.

De mannen daar in het centrale bergland zijn gemiddeld bijna 1.56 meter en de vrouwen ruim 1.46 meter. De diepliggende ogen worden beschermd door vooruitspringende oogkussens, de neus is breed en stomp, de mondspleet groot. De mannen bezitten een weelderige baard, die nooit geknipt of geschoren wordt, evenmin als het dichte hoofdhaar. De heren der schepping bedekken het hoofdhaar met een glad over het hoofd getrokken, van achteren saamgebonden net. De vrouwen dragen om het voorhoofd een net-tas, waarin ze van alles meetorsen, tot baby's en biggetjes toe.

Aardewerk of kookgerei zijn in deze archaische samenleving onbekende artikelen. Het vaatwerk van de keukeninventaris bestaat uit een ruw uitgeholde schotel. Grote kalebassen vervullen de rol van flessen, terwijl kleine kalebasjes dienen voor het bewaren van betelkalk. De wapens bestaan uit pijl, boog en speer, die slechts in geringe mate bewerkt zijn. Deze bergbewoners hebben weinig zin voor ornamentiek; zij zijn bij uitstek praktisch. Kunstig kan men het net- en vlechtwerk noemen. Mandjes en andere gevlochten voorwerpen kennen zij echter niet.

Hun geestvermogens zijn allerminst begrensd, zoals men zich dat veelal voorstelt bij primitieve volken. Mijn zegsman is zelfs van oordeel, dat zij opgewekter, ondernemender en levendiger van geest zijn, dan de meeste Maleise volken. Zodra zij Europese voorwerpen en zaken en het gebruik ervan hebben leren kennen — en daarin bestaat toch eigenlijk het onderscheid tussen de z.g. „wilde” en de geciviliseerde — kunnen zij zich voor wat hun geestelijke vermogens betreft in de kortst mogelijke tijd meten met elke onontwikkelde Maleier, Dajak of Chinees. Zij willen de naam kennen van elk voorwerp. Hoe en waarvan is het gemaakt? Zij overleggen onderling waarvoor zij het zouden kunnen gebruiken.

Overal liggen de aanplantingen; vrij grote, omheinde stukken grond. De bomen zijn binnen die omheining geveld, maar overal liggen nog boomstammen, half verbrand en langzaam vermolmend en vergaand. Het opzetten van zo'n omheining is een zwaar werk. Het ontginnen en planten geschiedt bij stukjes en beetjes en dat duurt bij grotere aanplantingen soms maanden. Die aanplantingen bestaan uit knollen, een soort bladgroente, komkommersoorten, suikerriet en bananen. Overal ziet men de broodboom en de slanke arênpalm.

Dicht bij die aanplantingen liggen de kleine nederzettingen, bestaande uit enkele verspreide hutten, vervaardigd uit ruw gekapte, door rotan bij elkaar gebonden planken, en met een kegelvormig grasdak, dat ongeveer 3 à 3,5 meter boven de grond is. Er zijn twee soorten hutten, nl. die bewoond worden door de vrouwen en kinderen, en de mannenhutten, die door de

vrouwen niet betreden mogen worden en waarvan er in ieder gehucht slechts één is.

Van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat werd een levendige ruilhandel gedreven in het bivak, waarlangs een riviertje stroomt. In de ochtend-schemering staan hele troepjes Papoea's; mannen, vrouwen en kinderen aan de overkant met hun net-tassen, gevuld met knollen en groente, komkommers en bananen en soms een knorrend biggetje.

Schreeuwend en gebaren makend klautert de een na de ander over de schuin geplaatste, wiebelende boomstammetjes naar deze zijde van het water en dan begint het loven en bieden in gebarentaal. Geen spiegeltjes, bedrukte katoentjes, bonte kralen en blinkende messen zijn de ruilartikelen, neen, men heeft hier een schelpje als munt, de *Cypera schelp* (*Cypera moneta*), die in die streken in het verre achterland „tingalé” heet. De meegebrachte ruilartikelen imponeren de mensen niet en men heeft er maar matige belangstelling voor. De geïmporteerde tabak is waardeloos, want men verbouwt zelf tabak, die zeer zwaar is en lekkerder gevonden wordt. „Wel aardig die katoentjes en spiegeltjes, maar wat doe je er mee?” redeneert deze bergbewoner, en die veelkleurige kralen vindt hij blijkbaar minder decoratief dan de vruchtenzaden en orchideeenstelen, waarvan halskettingen door hem worden vervaardigd. Alles kon men daar in die tijd verkrijgen door middel van het schelpengeld, de waardemeter bij uitnemendheid. Alles draait om de „tingalé” en men bedelt en zeurt er om en men bevoelt gretig de zakken van de vreemdeling om na te gaan, hoeveel schelpjes hij bij zich heeft. Aanvankelijk kon men voor een enkele schelp een mooi gevlochten net-tas kopen, of een rotanpantser, waaraan enige maanden was gewerkt (tijd heeft in zo'n samenleving geen waarde), een stenen bijl en zelfs een mooie paradijsvogel-huid. Voor varkens moest men echter meer betalen: 7 tot 10 schelpjes voor een heel groot exemplaar en dat vertegenwoordigde ook de koop prijs, die men had neer te tellen voor een gave vrouw. . . . Alleen maar de echte „tingalé”, waarvan de bovenkant vlak was, zo vlak mogelijk, en bijna even breed als lang, deed opgeld. Andere *Cypera*-schelpen werden beschouwd als ondeugdelijke munt. De prijzen stegen naarmate de bevolking in het bezit kwam van grotere hoeveelheden schelpengeld. Het proces der depreciatie van het betaalmiddel enerzijds en de vermindering der hoeveelheid varkens en daardoor de economische achteruitgang der bergbewoners anderzijds, voltrok zich bij het verblijf van enige duur der expeditie op deze plaats in het binnenland.

Bij een Papoea-stammengroep in het achterland werd de bestaande economische orde doelbewust verstoord, doordat vertegenwoordigers van de buitenwereld grote hoeveelheden van het schelpengeld invoerden, om de mensen van de „schelpenrommel” af te helpen. Het gevolg van deze ondoordachte handelwijze echter was inflatie, met alle betreuenswaardige gevolgen van dien.

Hoe telt de Papoea? Bij de bevolking in het gebied van de Baliem- (d.i. de vriendschaps-) rivier gaf men het getal 5, of daar beneden aan door het gewenste aantal vingers van de hand gesloten te houden, beginnend bij de pink, de ringvinger en zo vervolgens. Met het opsteken van wijs- en middelvinger wordt niet het getal 2, maar het getal 3 aangegeven. 't Is maar een weet! Het opsteken van de volle vuist betekent 5, van beide vuisten 10. Komt men echter hoger dan 10, dan moeten de Papoease Einstein's er aan te pas komen. Het uittellen van 30 schelpjes werd door zo'n wiskundige „highkicker” verricht door beginnend bij de pink van de linkerhand voor iedere vinger en vervolgens voor alle geledingen van de arm over het hoofd heen naar de rechterarm een schelpje te rekenen. Men hoort wel eens de stelling verkondigen, dat „de Papoea niet kan rekenen”, maar een erkend autoriteit als de oud-resident Eechoud oordeelt, dat het ligt aan de mindere bekwaamheid van hen, die de Papoea het rekenen moet onderwijzen, dat hij daarin geen bolleboos is. Het moet je maar overkomen om het te doen volgens „Bartjes” wanneer je hebt behoord tot een stam, die het gedurende duizenden jaren, tot ieders tevredenheid heeft gedaan met een ander telsysteem. Want die stammen op Nieuw Guinee hebben sterk verschillende telsystemen, zoals het tellen in paren; een 5-, een 10-, een 20-talig stelsel en in sommige gevallen zelfs een 18-talig stelsel. In het omgekeerde geval zou onze jeugd ook met de handen in het blonde haar zitten.

Aan de mond der Mimika

VII. OUDE VERWACHTINGEN IN DE NIEUWE TIJD

Over het algemeen hebben de Papoea's een onmatig gevoel van eigenwaarde. Zij vinden zichzelf zeer geslaagd. De Marindanim noemen zich de „animhá”, de (eigenlijke) mensen, de Waropeners de „nunggu wano”, de (werkelijke) mensen. Zij baseren hun overdreven gevoel van eigenwaarde soms op een vroegere machtspositie, maar nimmer op nuttige sociale eigenschappen. Een „amberi” is een wezen, dat van belangrijk mindere kwaliteit is, dan de ware mens, om maar helemaal niet te spreken van de niet-groepsgenoten, vooral uit het achterland de bos- of bergmensen, de Faksi en Choa, zoals de kustbewoners, Noemforen en Waropeners, met een vies gezicht zeggen. Al vindt de Papoea zichzelf iets zeer bijzonders, anderzijds heeft hij het gevoel arm te zijn. En „dit most niet magge”, volgens de Papoea. Heeft hij een goederensurplus, dan zal hij dat als consumptievoorraad gebruiken. Wanneer een grote voedselreserve is opgelegd, voelt hij zich veilig. De pretlievende Papoea viert dan zijn uitbundige feesten.

In de toekomst heeft hij weinig vertrouwen en hij wordt gekweld door angst voor achteruitstelling, ziekten, honger, dood en demonen. Zijn levensonzekerheid heeft een reële sociale grondslag en wordt gesublimeerd in toekomstverwachtingen, waarin de paradijselijke toestanden van een verre, gelukkige voortijd zullen weerkeren. Men zal in de heilstaar leven in geluk en voorspoed en beschikken over alles wat 's Papoea's hart maar kan begeren.

Overal op de wereld vindt men, meestal in gesacreerde vorm, dit soort ideologieën. Zij hebben als sociale verschijnselen, sociale oorzaken op Nieuw Guinee, zo goed als op Java.

Zowel in het Australische als het Nederlandse gedeelte van het eiland kwamen bewegingen voor, die het gevolg waren van gewekte toekomstverwachtingen en hun oorzaak vonden in sociale spanning. Zij werden reeds in 1893 geregistreerd en staken telkens weer de kop op. Het merkwaardige is, dat deze bewegingen, zonder enig historisch of geografisch contact op ver uiteenliggende plaatsen, dikwijls tot in finesses op elkaar gelijken.

In de jaren 1945-'47 ging een golf van onrust over heel Nieuw Guinee. De oorlogssituatie en het optreden der Japanners droeg hiertoe bij. De Papoea's zagen dat zeer begerenswaardige goederen werden aangevoerd van het verre en geheimzinnige Soerabaja en het onwerkelijke, grootmogende Amerika. Er was volop van alles en het werd gelost op het strand van Papoealand. De vreemdelingen waren rijk en rijkdom waarborgt

immers een lang leven. Maar de echte mensen bleven er koud van. Hoe was dat mogelijk? In Hollandia geloofde de bevolking, dat de adressen door Koningin Wilhelmina op kisten en kratten aangebracht door listige machthebbers waren veranderd in de namen van de diverse Chinese toko-houders.

De „German time” stond voor de Papoea’s van het Australische Mandatsgebied en zelfs van de Sepik, die nooit de „German time” hebben gekend, gelijk met de „goede, oude tijd”.

In 1914 kwam de „man belong Sydney” en, proclameerde „no more um Kaiser; God save um King” en de Papoea’s dachten, dat de dagen van Olim waren teruggekeerd. De „man belong Sydney” zou wel spoedig verdwijnen; Papoea-land zou weer geheel voor de Papoea’s zijn. Maar toen het niet geschiedde, wijzigde zich dit geloof in de opvatting, dat de Duitsers weer zouden terugkeren. Vele zijn de uitingen van een dikwijls wanhopig geloof in het komende wonder van een Papoea’s-paradijs. En dan wordt met gedempte stemmen bij een rokerig vuurtje in de nacht het schone, boeiende verhaal gedaan, dat de ronde doet in de nederzettingen en gehuchten:

Manarmakerdi, de „zich krabbende”, was overdekt met huidziekten. Hij zat daar in al zijn afzichtelijkheid onder een bintangoerboom aan het strand der zee. Hij tuurde over het grote water en krabde zich. . . . krabde zich de ganse lieve, lange dag, als de zon, die witte vlam, het water van de grote plas deed blikkeren en een groot deel van de nacht, als de maan en de sterren het heelal vervulden met een koel en zilverig licht.

Op zekere ochtend, toen de Oosterkim zich nog niet had gekleurd met alle kleuren, die de wereld maar kan opleveren en de frisse landwind begon te waaien, boog zich de Morgenster (dit populaire hemellichaam wordt voorgesteld als een lieflijke maagd, die *étob ravo-anoem* = zee-opsnuifster, of zee-opslurpster wordt genoemd — zie Pater H. Geurtjens M.S.C. in zijn boek „Oost is Oost en West is West”, Utrecht/Brussel 1946), met innerlijke ontferming bewogen over Manarmakerdi, over handigde hem een tovermiddel en fluisterde hem iets in het oor. Manarmakerdi knikt; hij strompelt overeind en trekt er terstond op uit om hout, veel en droog hout te sprokkelen. Hij maakt een hoge stapel van de takkebossen, die hij verzameld heeft. Dan maakt hij vuur en ontsteekt het hout. De onbarmhartige zon staat al hoog aan de hemel. De mensen uit het dorp kijken nieuwsgierig toe en zien het onbewogen aan, dat de oude schurftlijder, die dag in, dag uit in de schaduw van de bintangoerboom al krabbend uitkeek over de zee, zich plotseling in het laaiende vuur werpt en zich daarin blijkbaar behagelijk rondwentelt. Zij zien hem opstaan. Hij schijnt groter te zijn geworden. Loh! Een schone, rijzige jongeling treedt te voorschijn uit de vlammen. Men noemt hem eerbiedig „Manseren Koreri”, d.i. de veranderde Heer. Manseren betekent de vrijgeborene en Koreri

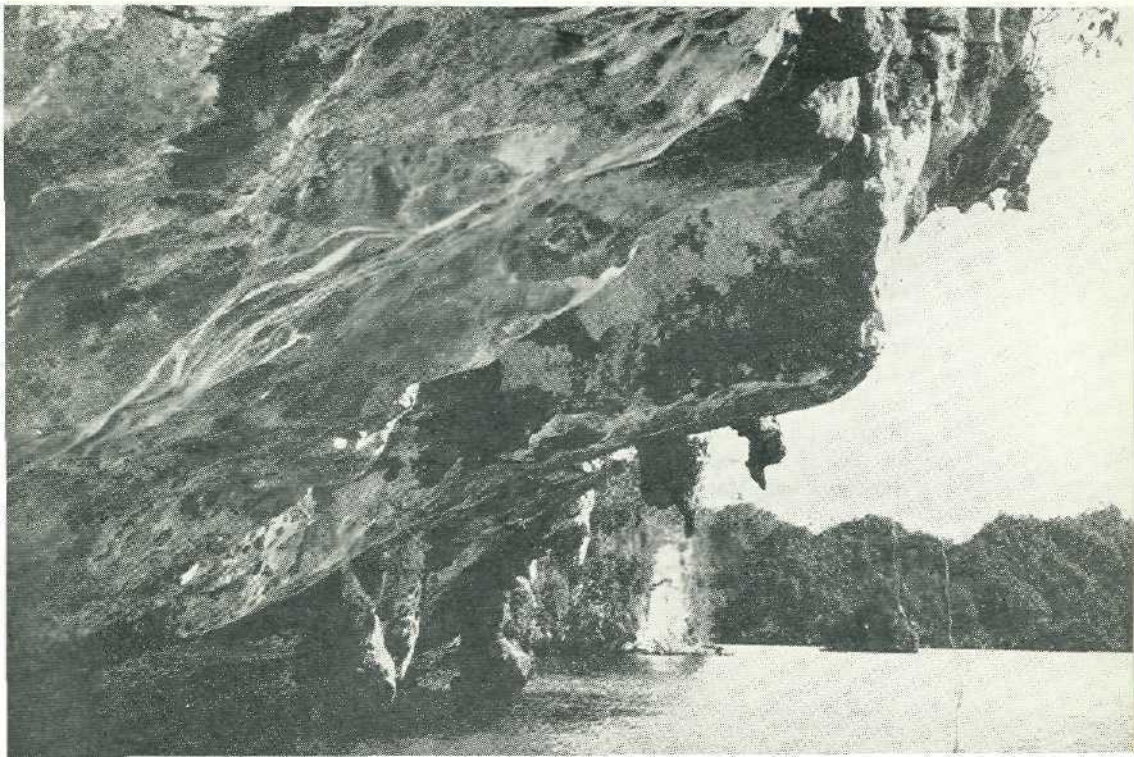

Foeia met snelteken

*Kralenwerk (tasje)
met menselijke figuur*

Overhangende rotsen aan de Mac Cluer-golf

is een woord, dat in het Biaks zoveel betekent als verwisseling, metamorfose. „Rer” noemt men het vervellen van een slang.

Deze Manseren Koreri huwt en hem wordt een zoon geboren, die Konori heet. Tot zover de mythe, zoals hij op het eiland Biak en met allerlei variaties in het gehele Papoea-land wordt verhaald.

Het kan dan wel eens gebeuren, dat een beweging ontstaat, die plaats vindt om een centrale figuur, die uit de bovennatuurlijke wereld openbaringen heeft ontvangen. Zo'n persoon heet naar de zoon van de herboren schurftlijder Konori. Hij is een Johannes de Doper-figuur, die de Blijde Boodschap brengt en de komst voorzegt van Manseren Manggoendi, d.i. de Heer Zelve. Het is slechts een andere naam voor Manseren Koreri. Hij gaf de mensen hun wetten. Hij leerde de eerste mensen om huizen te bouwen. Men volgde zijn orders niet op en daarom verdween Hij, maar Hij zal later terugkomen. De gelovigen moeten zich voorbereiden op de komst van de Verlosser. Maar deze voorbereiding betekent, dat men zijn dagelijkse bezigheden totaal verwaarloost; men verzamelt mondvoorraad als voor een lange reis.

De vrouwen kauwen de wati-bladeren, spuwen de brei uit in een oude kano. Het brouwsel gaat gisten; het is sterk alcohol-houdend.

Men maakt een reusachtige prauw, waarop men zich zal inschepen om het onmetelijke hemelschip te bereiken. Dit hemelschip zal komen aandrijven op de ontzaglijke watervloeden, die de gehele aarde zullen overstromen.

Men bouwt op aanwijzing van de Konori ook wel eens een groot huis, waarin Manseren Manggoendi zijn intrek zal nemen. Nachten achtereen voort meneaen machtige dans uit, de z.g. „wor”. Hieraan nemen honderden mannen en vrouwen deel, bezeten door de Manseren-waan. Al dansende uit alle macht trekt men de magische cirkel en de krachten van Hemel en Aarde worden opgeroepen, waarin de zielen der oervaders uit de wondere déma-wereld, het domein der geesten, mobiel worden gemaakt. Hierdoor krijgt men de energie om door de voorzegde crises te komen. Woeste, opwindende krijgsliederen, dreunend door de nacht, brengen de mensen tot extase. De wati en palmwijn worden geducht aangesproken. Teugelloos geeft men zich over aan de feestroes. Kwade hartstochten en neigingen worden losgewoeld en men komt tot duistere excessen.

Voorheen kwam de Manserenbeweging nooit tot enige bloei, omdat de symptomen tijdig door het Nederlandse bestuur werden onderkend en de profeet, de Konori, die de komst van de Messias aankondigde, prompt in het gevang verzeilde, wegens het verstoren van rust en orde.

Niet altijd is de Konori een primitieve oplichter en bedrieger, die het te doen is om de geschenken, die de gelovigen hem komen aanbieden. Soms is hij iemand, die verkeert in een soort toestand van geestvervoering en die in alle oprechtheid meent, dat hij zijn opdrachten rechtstreeks ontvangt van Manseren Manggoendi, de Heer Zelve.

In het Australische gedeelte van Nieuw Guinee worden dergelijke bewegingen „Vailala Madness” genoemd. Deze Advent-bewegingen hebben met elkaar gemeen, dat op zeker ogenblik iemand opstaat, de heilstaat verkondigt en in korte tijd een groot aantal aanhangers weet te verwerven. Men ziet in hem een door hogere machten gezonden leider. Het verschijnsel is een typische reactie van de gesloten gemeenschap op het nieuwe, dat daarin binnendringt en het merkwaardige is, dat zo'n figuur gebruik maakt van zekere elementen van het nieuwe om zijn aanzien te vergroten. Er is nog een ander vast bestanddeel van dergelijke bewegingen. De profeet verwijst naar bepaalde „tekenen der tijden”.

Na de Japanse invasie, die op Nieuw Guinee niet direct tot een bezetting leidde, stak de beweging hier en daar de kop op en nam op het eiland Biak bijzondere afmetingen aan. In 1942/'43 ontstond daar een opstand, die de Japanners op de hun eigen, genadeloze wijze bedwongen; 500 à 600 personen, volgelingen van de toenmalige Konori, lieten het leven.

Bij het primitieve deel van de bevolking bracht de aversie tegen vreemdelingen een herleving van de Manseren-gedachte. Maar ditmaal bleven de Nederlanders buiten schot.

Nog in 1947 was er een man, die verklaarde over een machtig poeder te beschikken, dat volkomen onkwetsbaarheid verzekerde. Zijn verhalen vonden grif ingang bij de argeloze bevolking.

Manseren Manggoendi behoort nog niet helemaal tot het verleden.

Misschien is hij stervende, maar het zal nog jaren duren voor en al eer de Messiasverwachting bij de Irianen geheel zal zijn uitgestorven. In zijn contact met de beschaving is de bevolking nog onevenwichtig en gemakkelijk op te zwepen.

Maar door kerstening en onderwijs, door vergroting van de levenszekerheid en verhoging van het welvaartspeil zal de oude cultuurheros Manseren Manggoendi eerlang een natuurlijke dood sterven.

Papoease paradjswogeljagers

Aan de palmenrijke kust van Nieuw Guinee

VIII. HOLLANDIA

Hollandia is een naam als een banier, nochtans geen trouvaille maar toeval. Het is zowel de naam van de toenmalige nederzetting, de plaats, als van het daarnaar genoemde ressort, de onderafdeling. De naam, die iets van representatie doet verwachten, is misleidend. Het gaf de vreemdeling zelfs geen flauw beeld van hetgeen Nederlanders in de Oost gewrocht hebben.

De wijde Humboldt-baai heeft drie inhammen, die in de vorm van een klaverblad liggen. De meest oostelijke heet Hol Tae Kang, naar een van de paradijsvogel-jacht rijk geworden Chinees. Hij plantte aan de oever klappers, maar met deze klappertuinen leed hij een verlies, dat hij gemakkelijk dragen kon. De man heeft zich later verhangen en niemand weet meer van zijn bestaan. Hol betekent baai en is hoogstwaarschijnlijk een Tidorees woord. De middelste inham noemt men de baai Pim, of Jotevahbaai. Wie Pim was, is niet bekend en in de oude tijd stond Pim op de kaart bij een houten aanlegsteigertje voor vlerkprauwen en er stond een posthuis naast, dat niet gebruikt werd. Hier begint de weg naar het Sentani-meer. Pim heet ook de heuvelrug langs de kust.

De meest westelijke inham heet Hol Andai. Degene, die aan deze baai een nederzetting voor paradijsvogel-jagers ten doop hield, heeft bij Hol Andai een l ingevoegd en de twee laatste letters verwisseld en ziedaar de eigenlijke afkomst van de schone en goede naam Hollandia.

Deze naamsvorming was echter niet zo geheel zinloos, want met het oog op grensincidenten kon het geen kwaad, dat de eerste vestiging aan deze zijde van de grens met het toenmalige Duits-Nieuw Guinee een duidelijk Nederlands klinkende naam droeg. Een andere verklaring van de naam is de volgende: In 1909 werd in een vallei tussen de uitlopers van het Cycloopgebergte een militair bivak opgericht. De commandant zocht naar een passende naam voor het kampement. Op zekere dag bevond hij zich met zijn dardanel op een heuvel van het tegenover het bivak gelegen eilandje. Er was wat mondvoorraad meegenomen, w.o. een blikje melk. Het oog van de kapitein viel op dit blikje. Het merk was „Hollandia” en ziedaar de geboorte van deze naam. *Si non e vero e bene trovato*. Men noemt die westelijke inham ook Hol Entjau, naar het eilandje Entjau (ook Poelau Kajoe), dat in deze baai ligt.

In de tijd toen Hollandia gesticht werd, was het beroep van paradijsvogel-jager naast dat van zendeling, het enige dat bestaansmogelijkheid bood. De vertegenwoordigers ervan waren elkaars natuurlijke vijanden, want de vogeljagers, inboorlingen uit alle hoeken en gaten van het Oosten van de Archipel, waren voor het overgrote merendeel Mohammedanen,

al namen de meesten het niet te nauw met de godsdienst. Het waren veelal rauwe klanten, ja, het schuim van de archipel. Zij leerden en brachten de Papoea's niet veel goeds. Dat ze ongewild toch in zekere zin de grondslag legden voor mogelijkheden van beschaving, zagen de zendelingen niet. Talrijke publicaties uit die tijd getuigen van de wandaden door de paradijsvogel-jager bedreven op de primitieve inheemse bevolking. Toch waren er enkele, die later als politie-agent dienst namen en zich als landbouwer en visser in de kustkampongs vestigden, ja, zelfs trad een enkele als goeroe in dienst van de zending.

Hollandia, gesticht als bivak, bestemd voor het detachement, dat belast was met de verkenning van de streek langs de grens van het toenmalige Duitse gebied, was een verzamelplaats van avonturiers en boeven. Het was niet veel meer dan een barakkenkamp, verzezen op een vlakte met een oppervlakte van enige hectaren, als een wig gedrongen tussen twee uitlopers van het Cycloopegebergte. Een snel stromend riviertje stortte er zich in zee en nu en dan verlegde zich de bedding en herschiep de bodem in een moeras. Door een stelsel van verhoogde wegen werd in die oude tijd Hollandia tegen overstroming beveiligd en door goten gedraineerd.

Het gezag werd vertegenwoordigd door een posthouder, in 1903 aldaar geplaatst en enige inheemse klerken en politiedienaren. Verder leefden er een paar Chinese handelaren, die, zoals Taie Kang er hun toko's hielden en bijna allen de door de jagers gemaakte winsten in de wacht sleepten. Die winsten waren niet gering. Na de jachtijd verzamelden zich te Hollandia honderden vogeljagers, uitgeput van vermoeienis en ontbering. Vermagerd, veelal verwond en ziek sleepten zij zich voort, maar zij brachten uit het oerwoud mee de heetbegeerde huiden der „manoek dewata”, de godenvogels, die via de Chinezen voor hun gewicht in goud hun weg vonden naar de modezaken in Parijs en Wenen.

In 1918 werd Hollandia de standplaats van een Gezaghebber of Controleur. Het ressort Hollandia ligt aan de Noordkust van het grote eiland. De onderafdeling wordt ten Noorden begrensd door de onmetelijke wateren van de Stille Oceaan, ten Oosten door het Australische mandaatgebied, ten Zuiden door de sneeuwtoppen van het Centraal-Gebergte en ten Westen door de Mamberamo-rivier. Haar oppervlakte wordt geschat op 70.000 km².

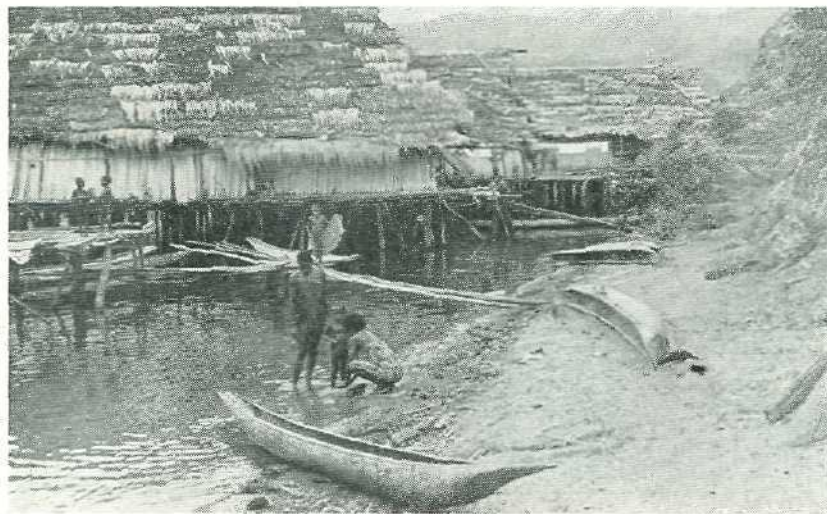
Een smalle kuststrook is goed bekend, namelijk die van de Tami-rivier nabij de Oostgrens tot Sarmi. In het Oosten is de bestuursinvloed ten Zuid-Westen van het Sentani-meer tot ver in het binnenland in het Nimboran-gebied doorgedrongen. Langs de Australische grens tot aan de bovenloop van de Keerom-rivier, omvattend het stroomgebied van de Tami-rivier. Ten Zuiden van de Grissi-streek heeft die invloed vooral na de Japanse bezetting niet veel meer te betekenen. De afstand van de kust tot Grissi bedraagt hemelsbreed niet meer dan ongeveer 40 km. Vanaf Demta naar het westen tot Sarmi is de bestuurde strook zeer smal en over tientallen

km niet veel breder dan het langs de kust lopende paardenpad. De reiziger heeft aan zijn rechterhand het witte strand begrensd door de branding van de Stille Oceaan aan de landzijde afgezet met een strook zeedennen en aan zijn linkerhand de hoge, groene muur van het oerwoud. De dorpen liggen hier aan weerszijden van het paardenpad, dat zich ter plaatse tot dorpsstraat verbreed heeft. De afstand van Hollandia tot Sarmi langs dit paardenpad bedraagt 135 km.

Vanaf de Australische grens bestaat het bekende gedeelte van het ressort hier en daar uit bergachtig terrein. De bergen en heuvels zijn grillig gevormd en vertonen steile hellingen. Tot ver van de kust treft men koraalstenen aan. De voornaamste gebergten zijn het Bougainville-, het Cycloop- en het Nimborangeberge.

In het uiterste Oosten vormt het stroomgebied van de Tamirivier een uitgestrekte vlakte, die aan de zeezijde in een verhoogde strandstrook eindigt. Langs de landzijde hiervan liggen over een breedte van 5—10 km uitgestrekte moerassen, die in de nabijheid der kust begroeid zijn met de sagobossen der Sko-dorpen. Landwaarts in maakt de sago weer plaats voor moerasbossen, die eindigen in een droge vruchtbare zandgrond, begroeid met dicht oerbos. Langs de oevers van de Tami worden door het rivierwater aangespoelde klei en leemgronden aangetroffen. Ten noorden van het Sentani-meer strekt zich de Dojo-vlakte uit. Dit plateau bezit een zanderige bodem, die op vele plaatsen aan de oppervlakte donkerzwart gekleurd is. Hoewel er sago-moerassen voorkomen is de vlakte in het algemeen van een droge gesteldheid, omdat de zandgrond het water gemakkelijk doorlaat.

Een aanzienlijk deel van dit terrein is begroeid met alang-alang en andere manshoge grassen. Op vele plaatsen groeien de grassen in pollen en men

Papoea-nederzetting aan de kust

treft er veelal het z.g. bajonetgras aan, vooral op die plaatsen, waar de bodem aan de oppervlakte donker zwart gekleurd is. Tussen de graspollen is de grond geheel kaal.

Ten zuid-westen van het Sentani-meer strekt zich de Nimboranvlakte uit. Het land is grotendeels bedekt met oerbos en de voornaamste rivier is de Korime. Deze vlakte heeft een leemachtige bodem, waardoor het regenwater in de natte tijd blijft staan en deze streek in een grote, zuigende modderpoel verandert. Als in de Oost-moesson het oppervlaktewater is verdampt, wordt de bodem steenhard en vertoont hij diepe scheuren.

In de Nimboranvlakte komen ook uitgestrekte moerassen voor, die de bevolking overvloedig sago leveren. Ook in het gebergte van de Grissi-streek treft men vele sago-moerassen aan.

Ten noorden der Nimboranvlakte ligt de Deriboevlakte, waardoor de kristalheldere Deriboe kronkelt, die een kalkachtige bodem en op vele plaatsen koraalbanken heeft. Het koraal zet zich door deze gehele vlakte onder de aarde voort en het terrein heeft een vette leembodem, die altijd modderig blijft. In de natte tijd kan men zich daar slechts langzaam voortbewegen, daar de voeten diep in de modder zinken en bij iedere stap met kracht moeten worden teruggetrokken.

Achter de grimmige rotsen, die de kustlijn vormen tussen Tarfia en Hollandia ligt nabij de Irisbaai een kleine vlakte langs de oevers van de mond der Ormoe-rivier nabij de kampongs Boekisi en Ondowatoefoe. Zij vormt een moeras van ongeveer 25 km². Ook hier groeien heel wat sago-palmen, terwijl de in de modder geplante klappers goed gedijen. Er is weinig stroombeweging in het water der Ormoe-rivier, die zelfs zo gering is, dat zij niet bespeurbaar is. Door het heldere water schieten de zilveren vissen en het gehele beeld is als van een liefelijk waterlandschap. De Papoea pagaaide hier rustig zijn prauwtje en het was hem aan te zien, dat het hem goed was te leven in de overvloed van sago, klappers en vis. Nooit kan hij beseft hebben, welke geweldige, wereldhistorische gebeurtenissen over deze uithoek van de wereld zouden daveren.

Behalve de hier beschreven vlakten vindt men naar het westen, vanaf even voorbij Tarfia tot Sarmj een vlakte met uitgestrekte moerassen onderbroken door enige heuvelruggen van koraalsteen.

Op de hellingen en in de omgeving dezer heuvels is de bodem leemachtig maar voor het overige vormt hij een tamelijk vruchtbare zandgrond, die uitnemend geschikt bleek te zijn voor de klappercultuur.

Vanaf de oostgrens tot voorbij Tarfia wordt de kustlijn overwegend gevormd door steile ongenaakbare rotsen. De riviertjes baanden zich op vele plaatsen door die rotsen een weg naar zee, waardoor kloven in de kustrotsen ontstonden. Het zijn z.g. zwerfrivieren, die in de loop der tijden nabij de kust herhaaldelijk hun weg verplaatsten en daarmee de kloof verbreedden. De kampong Ormoe en de meeste dorpen langs de kust tussen

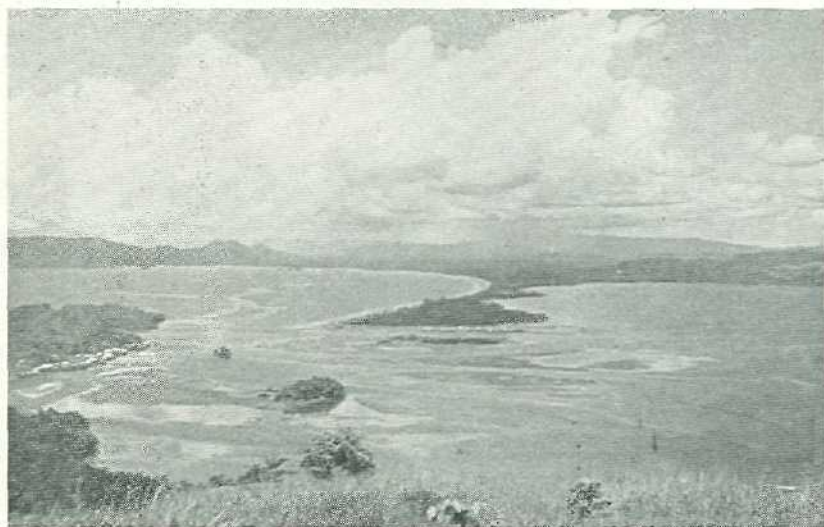
de Tanah Merah-baai en Demta zijn gebouwd in kloven, die, ofschoon zij kleiner zijn, gelijkenis vertonen met de Hollandia-kloof. In die dorpen zijn de woningen op palen gebouwd. Even voorbij Tarfia verloopt de kustlijn naar het westen geheel vlak, behoudens een kleine onderbreking door koraalruggen tussen de Tor- en Waske-rivieren. Daar de riviermonden gedeeltelijk en soms geheel door de zee werden dichtgeslagen, vormen zich in de omgeving moerassen. Waar de rivierbedding zich verplaatst ontstaan ook lagunen.

Van het oosten naar het westen zijn de voornaamste baaien en inhammen: Humboldt-baai, de Tanah Merah-baai, de Iris-baai, de Moeris-baai, de Demta-baai, de Tarfia-baai en Maffin-baai.

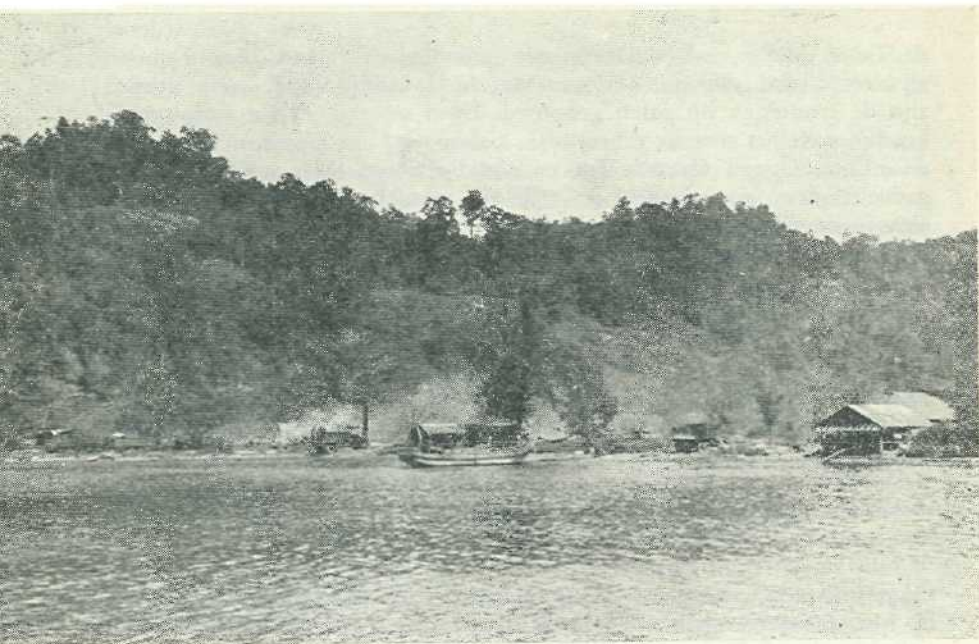
De Humboldt-baai is, zoals ook in de oorlog gebleken is, de beste landingsplaats. De grootste zeeschepen kunnen aan de tijdens de 2e wereldoorlog gebouwde aanlegsteiger te Hollandia meren. De Tanah Merah- en de Demta-baai vormen eveneens goede havens.

Ook de rede van Sarmi is in de Oostmoesson een tamelijk goede ankerplaats, terwijl de Maffin-baai in de Oostmoesson eveneens als haven zou kunnen dienen. Daarentegen hebben de Iris-baai, de Moeris-baai en de Tarfia-baai wegens hun geringe diepte geen betekenis als haven voor vaar-ruigen met enige diepgang. Als grote inhammen der Humboldt-baai heeft de Jotevan-baai wegens mindere diepte geen betekenis als haven.

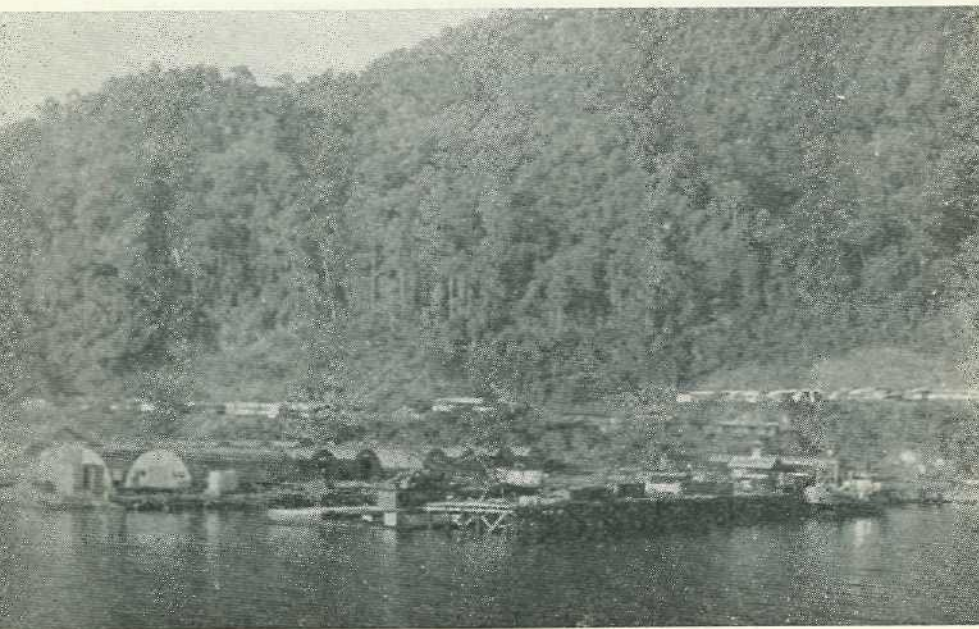
Buiten deze inhammen en baaien staat het gehele jaar door een zekere branding op de Hollandia-kust en vooral in de Westmoesson beuken de hoge rollers van de Stille Oceaan in woeste stormloop deze kusten van Nicuw Guinee.

Humboldt-baai

De kust van Hollandia

Hollandia-haven

IX. NOGMAALS HOLLANDIA

De oude mensen van Ifar Besar, een kampong, gelegen op een eilandje in het Sentanimeer, vertellen, dat zich in het binnenste der aarde geesten en krachten bevinden, die zij „warowo” noemen. Uit de onheilspellend-donkere schoot dier aarde, van heel diep, groef zich de geest Mahowe een uitgang naar buiten. Die gang kwam uit op het eiland Ajouw in het Sentanimeer en Mahowe bezigde als graafwerktuig een stenen bijl. Dit moet werkelijk gebeurd zijn, want dat gat in de bodem kan ieder kind daar u aanwijzen. Op Ajouw bouwde Mahowe een huis; hij blies op een schelp, dat het schalde ver in het rond, heel ver tot aan de kust bij Hollandia en hij sloeg een roffel op de tifa, de trom, die te horen was tot op de toppen van het gebergte. En dat verhaal moet wel waar zijn, want die tifa en die schelp worden tot op de dag van heden op Ifar Besar bewaard, al toont men ze niet aan Jan en Alleman.

Het ver waarneembare geluid van schelp en trom lokte de vrouwelijke geest Tariaka naar Ajouw. Zij bevond zich te Tobati aan de Humboldt-baai en voelde zich onweerstaanbaar aangetrokken en dus sneelde zij hals over kop in de richting van het Sentanimeer, vanwaar de machtige geluiden kwamen. Per prauw bereikte zij toen het eiland Ajouw en zij bracht met zich mee geroosterde zeevis, geroosterd varkensvlees en papeda, d.i. sago-pap. De ouders van Tariaka volgden hun dochter en deze geesten landden op de Kaap, waar thans Ifar Ketjil ligt.

Mahowe trad dadelijk handelend op en overhandigde aan de ouders van Tariaka de bruidsschat, bestaande uit een kleine, blauwstenen armband, een kostelijk sieraad. En ziedaar het bewijs, dat alles waarlijk heeft plaats gehad, zoals het verteld wordt, want deze wonderlijk-mooie armband wordt nog altijd bewaard op Ifar Besar.

Mahowe en Tariaka gewonnen vele kinderen en dit waren mensen, de eersten, die leefden in het gebied, dat tegenwoordig Hollandia heet. Toen alle kinderen waren opgegroeid (hoeveel het er waren weet men niet precies te vertellen) trokken de geesten zich terug door het gat in de aarde van het eiland Ajouw. De zonen van Mahowe richtten te zijner nagedachtenis een groot houten beeld op, dat zij naar hun vader Mahowe noemden en het is nog niet zo lang geleden, dat de nakomelingen van Mahowe en Tariaka, in tijden van nood, hulp en bijstand afsmeekten van hun oerouders. Zij wendden zich ook tot hen om vervulling hunner wensen voor wat betreft de jacht en de visvangst, geluk bij hun raaktochten, een nageslacht, kortom om alles wat maar begerenswaard was.

Door toedoen van de Zending verdween met vele andere beelden, ook

dat van Mahowe uit Ifar Besar, maar bij grote moeilijkheden wordt hij nog wel aangeroepen.

Nadat Mahowe zich had teruggetrokken ging zijn gezag over op zijn oudste zoon. Deze werd het hoofd van al zijn in het familiehuus wonende broeders en zusters. Hij werd „ondoforo” genoemd en toen hij was overleden, ging de waardigheid over op diens oudste zoon en zo vervolgens. Aldus bleef de opvolging tot op heden geregeld. Indien de ondoforo geen zoon had, ging de waardigheid over op de in ouderdom volgende broer, of diens oudste zoon. Was het volstrekt onmogelijk een mannelijke opvolger te vinden, dan kon de waardigheid overgaan op een vrouw. Een aantal bestuurderperken terug gerekend bekleedde een vrouw, genaamd Waima, de waardigheid van ondoforo.

Lang geleden was een zekere Kranjeboi ondoforo; een jongere broer heette Pekroem. Kranjeboi zorgde voor de sago, die hij klopte in de moerassen nabij het meer en Pekroem was visser. Op die wijze voorzagen deze twee in de behoeften van de familie, die zich meer en meer uitbreidde en allen leefden aanvankelijk in pais en vrede. Helaas bleef het niet zo, want Kranjeboi beschuldigde er zijn broeder van, dat hij te weinig vissen afdroeg en er ontstond onenigheid tussen die twee. De twist liep zo hoog, dat zij elkaar bepajlden en Pekroem verliet met vrouw en kroost het familiehuus. Hij bouwde zich een nieuwe woning en oefende het gezag uit van ondoforo. Hoewel Pekroem binnen zijn nieuw-gesticht familiehuus de waardigheid van hoofd zelfstandig uitoefende, bleef hij een zeker hoger gezag van Kranjeboi erkennen. Hij was de oudere broeder en schoot Pekroem twee varkens, dan gaf hij er een en soms het grootste aan Kranjeboi. Had hij een goede visvangst, dan droeg hij een deel af aan het hoofd van Ifar Besar. En zo is het gebleven tot op de dag van heden.

Leden van de groep van Kranjeboi mogen niet huwen met die van Pekroem, want dat zou als bloedschande worden beschouwd.

De beide groepen helpen elkaar en verlenen elkaar zoveel zij kunnen bijstand bij allerlei belangrijke aangelegenheden, zowel in tijden van strijd als in tijden van vrede.

Langs de oevers van en op kleine eilandjes in het Sentanimeer liggen een dertigtal dorpen en gehuchten, waarvan de voornaamste zijn Ifar Besar, Ajapo en Asei. De woningen van de kampongs zijn voor het grootste deel op palen boven het water gebouwd en verre van een hindernis te zijn, bewijst het meer goede diensten als communicatiemiddel. Een tocht per prauw over de lengte van het meer, van Kajaboe naar Boerawai, duurt 5 à 6 uur. Deze tijdsduur kan aanzienlijk verkort of verlengd worden. Bij hevige tegenwind is de overtocht niet mogelijk, bij gunstige wind kan daarentegen met grote snelheid gezeild worden.

Het gedeelte van het ressort Hollandia, dat onder daadwerkelijk bestuur staat, telt tussen de 150 en 160 dorpen. De z.g. Sko-kampongs in

het uiterste Oosten zijn op de vaste wal gebouwd. Langs de Humboldt-baai staan de meeste woningen nog op palen boven de zee, die grote vuilnis-opruimer. Tussen de Hulmboldt-baai en Tanah Merah-baai, zijn de voornaamste nederzettingen op de vaste wal gebouwd. Zulks geschiedde op aandringen van het bestuur. Daarachter zijn klapperaanplantingen, sago-moerassen of de wildernis. Het heet, dat men in de op de vaste wal staande huizen (roemah di atas tanah) veel meer last van muskieten en ongedierte heeft, dan in de vroegere paalwoningen boven de zee.

Tot Sarmi, de kust vervolgend, staan vrijwel alle dorpen op de vaste wal. Sommige staan in regelmatige rijen langs de dorpsstraat en duidelijk kan men hierin het ordenend optreden zien van het Nederlandse bestuur. Er werden nette omrasteringen aangebracht en de erven werden beplant met klapper- en pinangpalmen en allerlei soorten vruchtbomen, zoals pisang en papaja. Ook ziet men op de erven ananassen en hier en daar een koffiestruik.

In de boven het water gebouwde paaldorpen zijn de geringe afstanden tussen de woningen overbrugd en heeft men ook bruggetjes (what's in a name), waarmede men de verbinding met de vaste wal onderhoudt. Voor personen van enige corpulentie en voor hen, die geen bepaalde aanleg

Leerlingen van een cursus te Hollandia

hebben voor acrobatiek, valt het niet aan te raden, zich op de wiebelende, leuningloze bruggetjes te wagen. Als stutten worden dikwijls de door de Amerikanen achtergelaten drums gebezigd; als dakbedekking verving men de atap op vele huizen door gegolfd plaatijzer, eveneens uit de achtergelaten Amerikaanse legervoorraden.

De plaats Hollandia kreeg telkens een ander gezicht. De vroegere nederzetting werd volkomen weggebombardeerd. Wat puin en splinters bleven over. De Amerikanen verdreven het grote Japanse garnizoen en richtten er een basis in voor hun verdere operaties. De drie door de Japanners aangelegde en daarna vernielde landingsstrips werden in „no time” hersteld. Binnen enkele maanden werd een wegennet van 160 mijl aangelegd. Het ging alles in Amerikaans tempo en in Amerikaanse stijl. Het Skyline radio-station bij het Sentanimeer was het grootste ter wereld. Overal verrezen de quonsets en de z.g. „prefabricated” huizen. 1300 Liberty-stomers lagen op zekere dag in de wijde Humboldt-baai, een ideale, natuurlijke haven en een kwart miljoen mensen bevolkte de bases. Op een heuvel, een onvergankelijk-schoon uitzicht biedend op het Sentanimeer en de vliegvelden daarbij, lag het hoofdkwartier van Generaal MacArthur, een der meest populaire veldheren in de geschiedenis. Daar werden de originele plannen gemaakt om met kikkersprongen van eiland tot eiland door te stoten en de Japanners bij stukjes en beetjes uit het Pacific-eilandenrijk te vegen. De militaire voorraden stapelden zich op in het belangrijkste steunpunt in het Stille Oceaan gebied, want de Amerikanen deden niets half, onder het motto: „beter veel te veel, dan iets te weinig.”

Toen vertrokken de Amerikanen en de Nederlanders kwamen weer te Hollandia. Resident J. P. K. van Eechoud betrok de enorme naar beneden verplaatste bungalow van Generaal MacArthur.

Kota Nica (Netherlands Indies Civil Administration) werd ongeveer 26 km van de haven opgezet en verdween. Aan Kota Baroe, waar aanvankelijk de Amerikaanse veldhospitalen stonden, werd het aanzijn gegeven. Het lag ruim 13 km van de haven en werd meer terecht dan eerbiedig Kota Roest genoemd. Maar nu is men bezig met vernieuwingen. Oude hutten worden afgebroken en men zet er quonsets voor in de plaats.

De legervoorraden bleven liggen en de kinderen des lands liepen rond met vulpenhouders door de neus en in warm water tot armbanden omgebogen tandenborstels. Maar daar is nog iets anders en dat geeft een kijk op de bijzondere aanleg van de Papoea. Het is meerdere malen voorgekomen, dat Papoea's uit een gebied in het verre achterland, waar men nog in het steentijdperk leefde, naar de kuststreken kwamen afzakken, waar de Amerikaanse troepen zich bevonden. Binnen enkele maanden wisten deze natuurkinderen zich aan te passen. Bekend is het geval van zo'n „wilde”, koppensneller en menseneter, die al na een half jaar civilisatie te hebben ondergaan, als bestuurder van een vrachtauto optrad. Zoiets

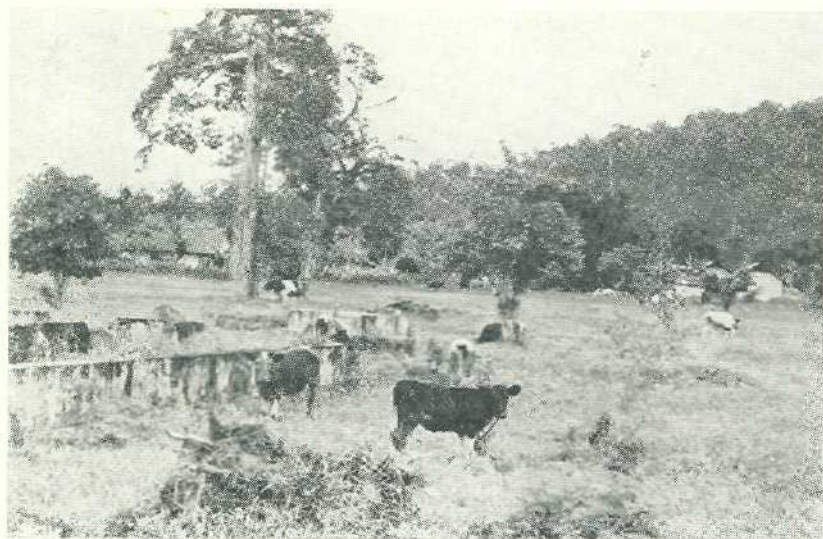
is bij een Javaanse binnenlander, een echte tani, eenvoudig ondenkbaar.

Aan het bestuur de uitermate moeilijke taak om bij de aanraking der bevolking met vreemdelingen, dit contact te reguleren en de geëigende maatregelen te treffen tegen morele desintegratie.

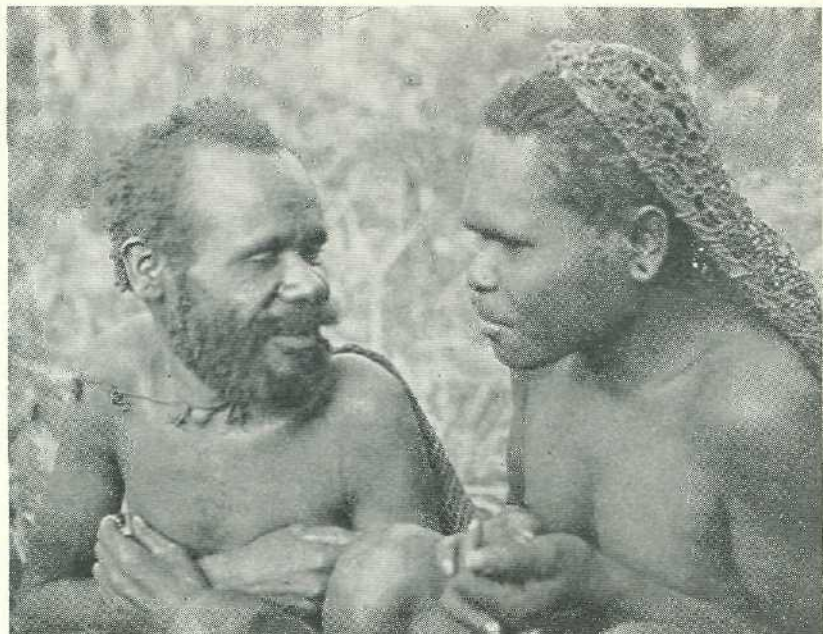
En nu is er dan een afzonderlijke bewindvoering op Nieuw Guinee ingesteld. De gepubliceerde regeling voorziet in een Raad van Diensthoofden, Adviesraden voor Inheemse aangelegenheden, een Nieuw Guinee-raad, alsmede wetgevend lichaam en een Raad van Justitie als hoogste Gerechtshof. De hoofdstad Hollandia moet uit de grond gestampt worden en daarmee hoopt men vóór 1951 reeds een heel eind gevorderd te zijn. Gouverneur van Waardenburg en zijn medewerkers zijn bezig er een behoorlijk woonoord van te maken. Binnen de kortst mogelijke tijd moet het daar in Hollandia een normale samenleving zijn. Het ligt in de bedoeling niet „in de hoogte” te bouwen, maar, naar Nederlandse aard, ieder gezin op zichzelf te doen wonen in bungalows, die zodanig moeten worden ingericht, dat zo min mogelijk bedienden nodig zijn, want het bediendenvraagstuk is bijzonder netelig op de grote plaatsen.

En dan is er een vrij behoorlijk functionerende busdienst en een bioscoop, met een ruime zaal, die er genoeglijk uitziet met alle vlaggen, die er hangen en die programma's geeft, die er mogen wezen en niet te vergeten het „Slokkershuis”, feitelijk de oude sociëteit, vier quonsets, op een bepaalde manier geplaatst en van binnen allerplezierigst ingericht.

Alles bij elkaar genomen is het nog wel uit te houden op Hollandia.

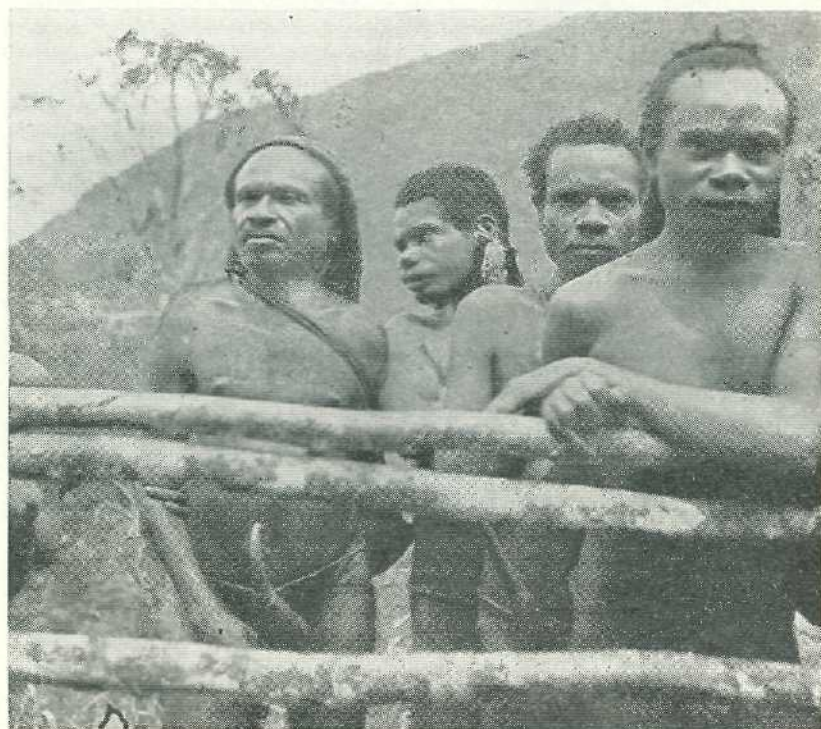

Koeien in Nieuw Guinees landschap

In gesprek!

Papoea's voor het bivak te Pania

X. PAPOEA OF IRIA(A)N

Men verklaart de naam Papoea weleens uit de samentrekking van het Maleise „poea-poea” of „papoewa”, dat kroes(-haar) zou betekenen (vgl. de Enc. van Ned. Oost-Indie). Deze benaming zou dan natuurlijk verband houden met het spiraal-vormige kroeshaar, dat ongetwijfeld een der meest typerende kenmerken is van de autochthonen.

Van Hasselt brengt Papoea in verband met het Soendanese woord poea-poea en zegt in zijn Noemfoors Woordenboek, dat de veronderstelling van Van Hoevell, dat het woord „verward” zou betekenen, het meest waarschijnlijk is. De Ambonees zei b.v. van verward koperdraad, dat het papoea was. Op Java noemt men Nieuw Guinee „tanah poea poea”.

Poea is ook de benaming van eekhoornnest, dat wat de aanblik betreft overeenkomt met een Papoease kroeskop.

Volgens het Javaanse woordenboek van Pigeaud zou „poewa-poewa” de betekenis hebben van onmeedogend. Tijdens het Madjapahitse rijk hebben de Javanen de barbaarse wreedheid der Papoea's weleens aan den lijve ondervonden. Tot in 1827 strekten de tochten der zeeroversvloten van die verre kusten zich uit tot bij Bali en Java.

Volgens een verklaring, die afkomstig is van Sorong en die voorkomt in een memorie van overgave van controleur Hoogeveen, zou de naam Papoea afkomstig zijn van het woord „bab” of „wab”, hetgeen „onder” zou betekenen. De Papoea's waren onderworpen aan de sultans van Tidore en Ternate, maar ook de inheemsen van het vasteland werden er mee aangeduid, die onderhorig waren aan de eilanden, b.v. aan Salawati en Waigeo. Inderdaad betekent „bab”, „babwi”, „babwa”: er onder zijn, zich beneden bevinden, alhoewel men de laatste tijd meer „babni” of „wabni” bezigt („Biaks”). De bevolking hecht hier en daar aan de benaming Papoea de betekenis van „allerlei kleinigheden”. Enkele Papoea's van de bovenlaag horen Nieuw Guinee gaarne „Irian” en zichzelf „Irianen” noemen. Irianen zou volgens die min of meer ontwikkelde Papoea's de betekenis hebben van „jonge uitspruitsels”.

Frans Kaisiepo van Biak, vertegenwoordiger van Nieuw Guinee, zou in 1946 op de Malino-conferentie die naam voor het eerst gebezigd hebben. Op het eiland Biak of Wiak zou „Irian” gemakkelijk, licht en prettig betekenen, maar ook zou het woord „rian” zoiets als „vrede” beduiden, ook „heilbrenger” en „warm”, dan wel „warm klimaat” en tenslotte „ziften”.

„Sup i tian” is „het land komt op uit zee”, d.w.z. wanneer men het al roeiende nadert. Meer gebruikelijk is het echter om te zeggen „Sup i biak”. Hieruit is wellicht de naam voor het eiland Biak te verklaren. Op het eiland

Japen of Jobi wil Irian zeggen „geen bloed kennen”. I, een ontkenning, is zoveel als „niet kennen”; ria is „bloed”.

In het Noemfoors, een der beschaafde Iriaanse talen heeft „iria” de betekenis van „vrede”, ook van het Maleise „itoe dia”, d.w.z. „dat is het” in de zin van „je van het”.

In Hollandia zou de betekenis van het woord met grondbezit samenhangen. In het Oosten zou volgens D. Jouwé een berg over de grens, waar de Sentaniers en de Humboldt-mensen van afkomstig heten te zijn, de naam Irian dragen.

In Merauke echter heeft het woord een bepaald ongunstige klank en zou het gebezigd worden in de zin van „horige” of „slaaf”.

Ds. F. C. Kamma, zendingspredikant op Nieuw Guinee, die mij een aantal waardevolle gegevens verstrekke, verklaarde van D. Jouwé te hebben vernomen, dat het woord „irian” afkomstig was van Alor (Jouwé is gehuwd met een Alorse vrouw) en dat aldaar dit woord betekent: slavenvolk.

De R.I. bedient zich officieel uitsluitend van de term „Irian” voor Nieuw Guinee en „Orang Irian” voor Papoea’s.

De veronderstelde afkeer van de kinderen des lands tegen de benaming „Papoea” komt voort uit de vereenzelviging van de naam Papoea met het begrip slaaf. In het „Nederlandsch Zendingsblad” van Mei 1947 No. 5 schrijft Ds. F. C. Kamma in een artikel, getiteld: „Wat zegt een naam!” het volgende: „Iedereen, die ons nog Papoea noemt, is een vijand” — aldus was de bewogen uitroep van een jonge Papoease Goeroe, die als afgevaardigde van Nieuw Guinee op de bekende Malino-conferentie het woord voerde. Hij poneerde daar een nieuwe naam: Irian, „Tanah Irian”, d.i. het land in opkomst.

Reeds eerder werd gewezen op de wrijving (de geestelijke, morele en sociale), die sinds oudsher bestaat tussen de Papoea’s en de amberies.

In de oren van de Papoea heeft het woord „amberie” de bijbetekenis van „barbaar” en in het locale spraakgebruik wordt deze term vaak gereserveerd voor de Indonesische leden van de bovenlaag.

De „amberies”, voor zover het „gekleurde vreemdelingen” waren, gedroegen zich tegenover de „zwarten”, de „bosmensen” als regel zeer laatdunkend. Een hooggeplaatst bestuursambtenaar spreekt van hun „dwingelandij”, hun „minachtende en zeer kwetsende houding” tegenover de Papoea en merkt daarbij op, dat de Papoea van tegenwoordig dit niet meer „neemt”. Hij gewaagt van een golf van „amberie-aversie”, in het algemeen van een „afwijzing van de Indonesier”.

De Islam kwam slechts tot aan de randen van de Mac Cluergolf en de Radja Ampatstreek. Voor de Islamiet geldt zonder voorbehoud, dat hij neerziet op de Papoea en hem als een minder wezen beschouwt.

R. M. Soedibio Soewardipoetro zette in de gids voor het Nationale Museum te Djakarta uiteen: „As we know the Papua are no Indonesians in the scientific sense; racially they differ widely from the Indonesians, and their many languages are quite different too. Their culture has probably undergone some Indonesian influences, however small”.

Een bekend Ambons liedje, waarmee ik wil besluiten, en dat op Papoea's betrekking heeft, getuigt meer van goedmoedige scherts, dan van minachting:

„Orang Papoea makan papari
Makan papari dengan bidji-nja,
Satoe kali ada bai, doea kali soe moelai,
Tiga kali d'orang doea bakalai.”

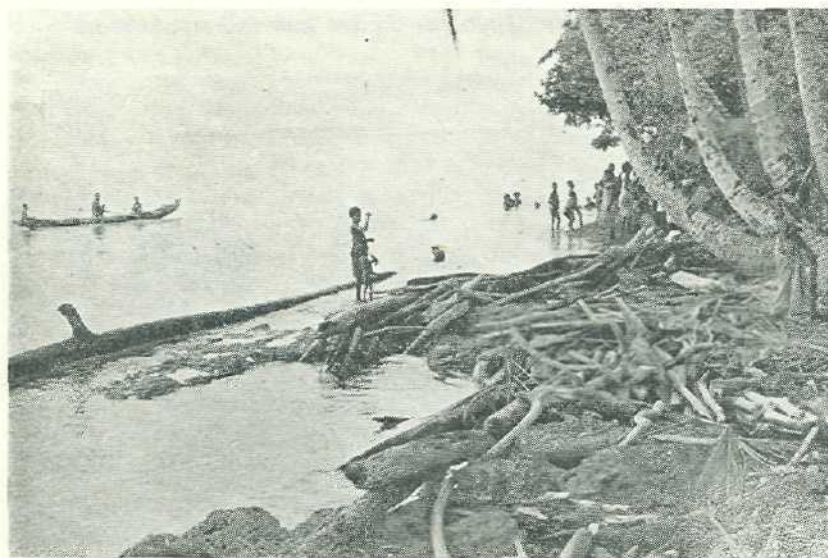
Vertaling:

De Papoea's eten papari, (d.i. een bittere vrucht, die als groente genuttigd wordt)

Zij eten de papari met de pitten,

De eerste maal gaat het goed, de tweede maal begint het spul al,

De derde keer plukbaren de mensen met elkaar.

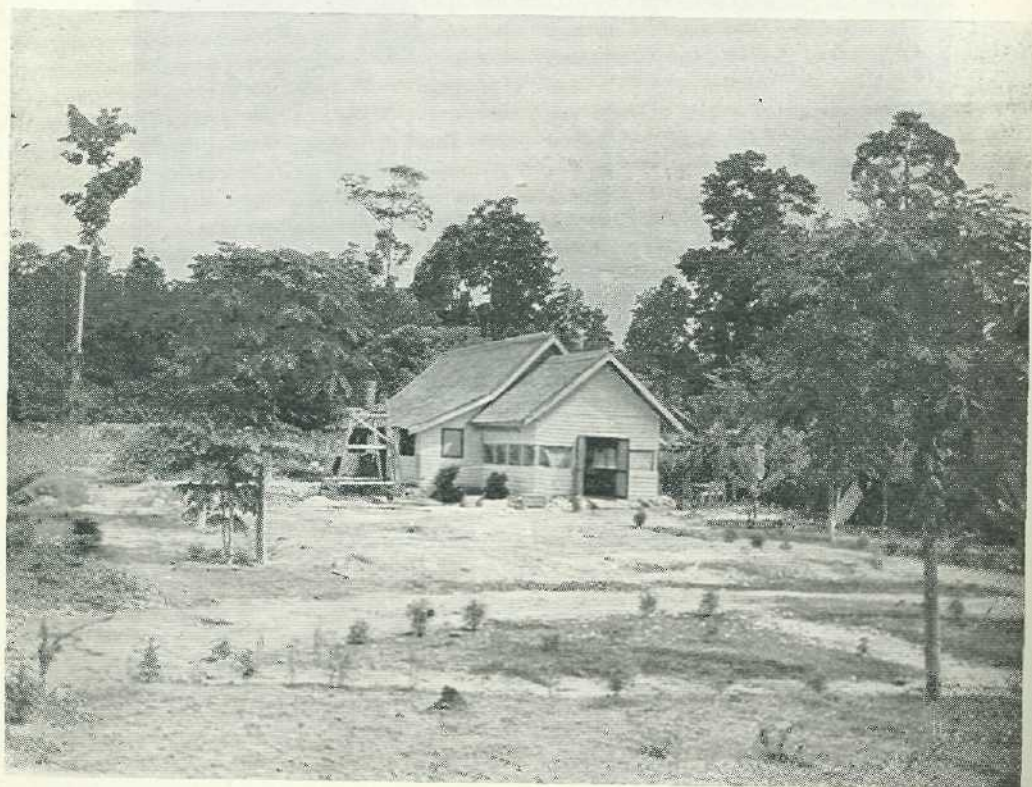

De schilderachtige kust van het eiland Biak.

Een kolonistengezin in voor hun primitieve, maar geriefelijke woning te Manokwari

Woning van het dorpshoofd van Pasir Poetih, die het materiaal uit Indonesië meebracht

XI. OVER IMMIGRATIE EN KOLONISATIE

Er wordt veel geredeneerd, geconfereerd en geschreven over deze onderwerpen; de ene commissie na de andere wordt in het leven geroepen; nota's, rapporten, verslagen, brochures zien het licht. Bij het geven van adviezen wordt de uiterste omzichtigheid betracht en dat is best natuurlijk. Men draagt een grote verantwoordelijkheid, dient dus wel zeer behoedzaam te zijn en het is goed terdege geïnformeerd en terdege voorbereid te zijn, voordat men spijkers met koppen gaat slaan. Te betreuren valt het daarom, dat men niet veel eerder en op de meest doortastende wijze begonnen is met het doen van allerlei onderzoekingen, indachtig aan het „Gouverner c'est prévoir” (en niet „prévenir”)!

De overbevolking van Nederland vervult velen met grote zorg. Duizenden landgenoten, en dat zijn de meest waardevolle elementen, verlaten het land en zijn voor Nederland, dat aan deze zonen en dochteren miljoenen ten koste heeft gelegd, voorgoed verloren. Het bevolkingsprobleem zal voor Nederland blijven bestaan. Weliswaar is in de praktijk aangetoond, dat de hoeveelheid consumptiegoederen niet, zoals Malthus verwachtte, volgens een rekenkundige reeks toeneemt, doch veel sneller; terwijl de bevolkingsaanwas zich niet richt naar de door Malthus voorziene meetkundige reeks, doch langzamer, dit neemt toch niet weg, dat de bevolking in West-Europa sedert 1800 verdrievoudigde.

Allerwegen in de geciviliseerde samenlevingen verbeterde de levensstandaard, doordat de mensheid de natuurkrachten gaandeweg beter naar haar hand kon zetten. Maar aan alles is een grens en die grens is voor Nederland bereikt, om niet te zeggen overschreden. Werkloosheid, verpaupering en grote ellende staan voor de deur en om dat te ontgaan, zijn er drie mogelijkheden, t.w. het sterftecijfer moet stijgen, het geboortecijfer moet dalen, of... er moet een aanvaardbaar afzetgebied worden gevonden voor het bevolkingsteveel. Slechts met de derde mogelijkheid kan men vrede hebben.

De Nederlandse Regering steunt landverhuizing naar streken buiten het rijkverband, die daarvoor in aanmerking komen. Het is ten zeerste gewenst, dat onze Overheid hoe eerder hoe liever deze steun verleent voor verhuizing binnen ons rijkverband.

Men heeft tegenwoordig de mond vol over pioniers. Maar er zijn pioniers en pioniers en „lain doelo, lain sekarang”, vroeger waren de omstandigheden anders dan tegenwoordig. Dat het koloniseren tegenwoordig zo veel moeilijker gaat dan vroeger is het gevolg van het feit, dat de prospectieve emigranten het in het lieve vaderland zó gewend

zijn en dat zij zodanig in de watten verpakt zijn, als in een woest en maagdelijk gebied als Nieuw Guinee nimmer het geval kan zijn. De arbeider uit een dicht-bevolkt, modern land als Nederland, waarin allerlei sociale voorzieningen vanzelfsprekend zijn, bezit veel meer dan hij zelf vermoedt; veel meer bezit hij aan door hem zonder meer aanvaarde zaken, dan de arbeider van een of meer eeuwen geleden. Hij is lid van de moderne samenleving, waardoor hij deelhebber is aan alles, wat die maatschappij aan publieke werken heeft tot stand gebracht. Hij profiteert van wegen, afwateringswerken, waterleiding, straatverlichting, postdienst, geneeskundige verzorging, onderwijsinstellingen, ja wat niet al. Hij neemt deel in het productieproces zonder eigen bezit; hij woont, zonder eigen woning te bezitten; hij beschikt tegen redelijke prijzen over een grote verscheidenheid van voedsel en kleding en behoeft die niet zelf voort te brengen.

Wanneer zulk een persoon een maatschappij gaat verlaten, waarin angstvallig over hem gewaakt wordt en hij het op alle mogelijke manieren gemakkelijk en aangenaam heeft, om zich te vestigen in de rimboe van het weliswaar geheimzinnig-lokkende, maar ook somber-dreigende reusachtige eiland van paradijsvogels en kannibalen, moet er heel wat gebeuren. Want zo iemand moet afstand doen van allerlei behaaglijke dingen, zonder in de plaats daarvan een reele waarde terug te krijgen. Wat hij ontvangt is een stuk grond met geen andere dan een „potentiele” waarde; een waarde, die door de omstandigheden wordt bepaald. De sterken aanvaarden de ruil vrijwillig; zij, die er thuis „geen gat meer in zien” gedwongen; beiden op hoop van zegen.

Voorheen kon de mens zich gemakkelijker over allerlei gemis heen-zetten. Vele gemakken en aangenaamheden des levens kende men toen niet, maar ook was men anders aangelegd dan de moderne mens.

Mensen, die het beter gewend zijn geweest, vragen niet alleen méér van het leven, maar zijn ook niet bereid om een hoge tol aan de dood te betalen. Slechts enkele kinderen over te houden van de tien of meer, die de huisvrouw ter wereld gebracht heeft, was enkele generaties geleden ook hier te lande niets ongewoons. Heden ten dage verhindert zulk een vooruitzicht de vestiging van immigranten, die zo'n toestand thuis niet kenden, maar niet van hen, die er toch al aan gewoon waren. Ik denk hierbij aan de Indische Nederlanders, die naar Nieuw Guinee trokken en daar onder de meest primitieve omstandigheden een verbeterd strijd om het bestaan voeren.

Het antwoord op de vraag, of de behoorlijke voorbereiding ener immigratie voorzorgen op het gebied der volksgezondheid omvatten moet, is dus onder andere afhankelijk van de bereidheid der immigranten om de dood van een aantal der hunnen als iets onvermijdelijks te accepteren. Immigratie van enige betekenis op aarde zou niet wel mogelijk geweest zijn, indien het anders geweest ware.

Zeker is, dat ziekte en sterftecijfers geen prerogatief zijn van immigratie in tropische streken en een ongunstige gezondheidstoestand van immigranten kan niet als zodanig aan het klimaat geweten worden, maar aan factoren, gelegen in het feit der immigratie zelf. De ontwikkeling der moderne geneeskunde en hygiëne (o.w. vooral de bacteriologie en parasitologie) betekent een nieuwe phase in het probleem der blijvende blankenkolonisatie.

Een kolonisatie zonder behoorlijke medisch-hygiënische verzorging betekent ellende, maar een goede gezondheidstoestand is geen onafwijsbare eis voor het slagen van een kolonisatie. Dit leert ons de geschiedenis van verscheidene kolonies. Veel immigranten kunnen sterven, als er maar genoeg overblijven, die in staat zijn om het werk voort te zetten en als er profijt van het werk getrokken wordt. Men houde dit voor ogen. Al doet een dergelijke uitspraak cynisch aan, onze voorouders hebben dit standpunt altijd ingenomen, al formuleerden zij het niet aldus.

De historie maakt melding van mislukkingen van kolonisaties, maar incidentele mislukkingen behoeven een uiteindelijk welslagen niet te beletten. „Er bestaat geen wetenschappelijke zekerheid omtrent de lichamelijke en geestelijke veranderingen, die het klimaat in de tropen bij toekomstige inheemse generaties van blanken zal teweeg brengen”, luidt de conclusie van Prof. Radsma. Wel neemt Zijnhooggeleerde aan, dat de tropen geen belemmering vormen voor de ontwikkeling van een krachtige bevolking. Prof. van Wulfften Palthe kwam na een tienjarige studie van de tropen-invloed op blanken tot de slotsom, dat het overgrote deel der Europeanen in de tropen in volledige gezondheid en welbehagen kan leven en blijven leven.

Tijdelijk huisje vervaardigd van autokistenhout

Ten aanzien van de a.s. kolonisten dienen de volgende eisen gesteld te worden: 1. (fysiek). De kolonist moet in het nieuwe land gezond zijn. 2. (psychisch). Hij moet het buiten het economische óók naar de zin hebben. 3. (economisch). Voor de kolonist moeten in het nieuwe gebied grotere bestaansmogelijkheden zijn weggelegd dan in het moederland. Tegen inteelt moet gewaakt worden door steeds nieuw bloed aan te voeren, hetgeen kan geschieden door een blijvende kolonisatieactie.

Men emigreert niet meer op de bonnefooi, zoals dat vroeger geschiedde. Tegenwoordig staat alles in het teken van de overheidsbemoediging. Deze overheid verschaft zich de vereiste fondsen om de kolonisatie naar de eisen des tijds en met een minimum aan risico voor de goede zaak te financieren. Zij verzamelt om zich een staf van organisatoren, hygiënisten, water- en landbouwkundigen om het nodige vooronderzoek te verrichten en het werk te beginnen en te leiden.

De techniek en ontginning van het oerwoud heeft in de Pacific-oorlog ongekende vorderingen gemaakt. Eerst wanneer de grond bouwrijp is voor de ploeg van de kolonist, wordt deze op het terrein losgelaten om onder betere omstandigheden dan tevoren de strijd om het bestaan te hervatten. Dat is een voordeel, zal men oordelen, maar het is ook een nadeel. Het nadeel is, dat het krachtige en vormende element van het heiligmoeten hieraan ontbreekt.

Immigratie en kolonisatie kunnen uiteraard niet overal en altijd geschieden, maar zijn aan zekere voorwaarden gebonden. Die voorwaarden zijn van zuiver natuurlijke aard, zoals de breedtegraad, al of niet geaccidenteerd terrein, het klimaat, de bodem, het voorkomen van minerale rijkdommen; dat zijn dus voorwaarden, waar de mens praktisch niets aan kan doen. Maar ook zijn er voorwaarden waarop de mens wel invloed kan uitoefenen, ja, die hij in sommige opzichten geheel in de hand heeft.

Wij ontveinzen ons niet, dat er een aantal factoren zijn, die de kolonisatie op Nieuw Guinee in ongunstige zin beïnvloeden. Een groot deel van het totale oppervlak van dit land wordt ingenomen door uitgestrekte moerassen. Men kan de zuidelijke kustvlakte van Nieuw Guinee zelfs rekenen tot de grootste moerasgebieden der wereld.

Deze moerassen zijn natuurlijk ongeschikt voor kolonisatie, maar afwateringsverbetering is in vele gevallen technisch zeer wel uitvoerbaar.

Verder bestaat veel terrein uit sterk versneden, zeer geaccidenteerd berg- en heuvelland, dat op zijn steile hellingen weinig gelegenheid biedt tot landbouw van bijzondere betekenis. Een ongelukkige omstandigheid is, dat de evenwijdige plooingsbogen van het intensief geplooid bergland in de richting Oost-West verlopen, d.w.z. loodrecht staan op de richting, waarin het land vanuit de havens aan Noord- en Zuidkust zal moeten worden opengelegd.

In verband met de geologie en het klimaat liet Prof. Dr. Jul. E. Mohr

zich destijds zeer pessimistisch uit omtrent de agrogeologische gesteldheid van het land en de geschiktheid van de bodem voor permanente landbouw. Bij recente onderzoekingen werd een minder pessimistische visie verkregen. Onlangs echter heeft genoemde geleerde van internationale reputatie bekend gesteld, dat de omstandigheden voor wat betreft Nieuw-Guinee hartgrondig gewijzigd zijn, zodat zijn conclusie anders moet uitvallen. Hij verklaart dan: „Daarom, gezien die aandrang (om Nieuw-Guinee op grond van verschillende overwegingen open te leggen. T.) en de opgekomen mogelijkheden van technische en financiële aard, bezie ik Nieuw-Guinee met andere ogen dan vroeger. Als ik mijn fantasie wat ruimer speling laat, zie ik b.v. midden in de kaart van Nederlands Nieuw-Guinee die grote, moerassige vlakte geconverteerd in een bloeiende bouwlandvlakte, nadat de Idenburg-rivier en andere erop uitlopende rivieren onder contróle en bedijking zijn gebracht, evenals de afdrop via de Mamberamo met sluizen, enz. Ik zie stukken van de Vogelkop en van het bergland achter Hollandia, waar zich bepaalde bergcultures of desnoods bepaalde houtsoorten wel niet weelderig, maar degelijk ontwikkelen; ik zie — waar weet ik nog niet precies — in of nabij de granietgebergten mijnindustrieën ontstaan; omgeven door tuinbouw en landbouw voor onmiddellijk, plaatselijk gebruik; ik zie veeteelt komen op droge, vooral wat hogere vlakten. Och, er is allerlei mogelijk in zo'n uitgestrekt, onbekend land. Maar alléén voor hardwerkende mensen in een goed-georganiseerd verband, kundig en in 't groot opgezet. En zeker niet zonder geduld en stugge en taale volharding.”

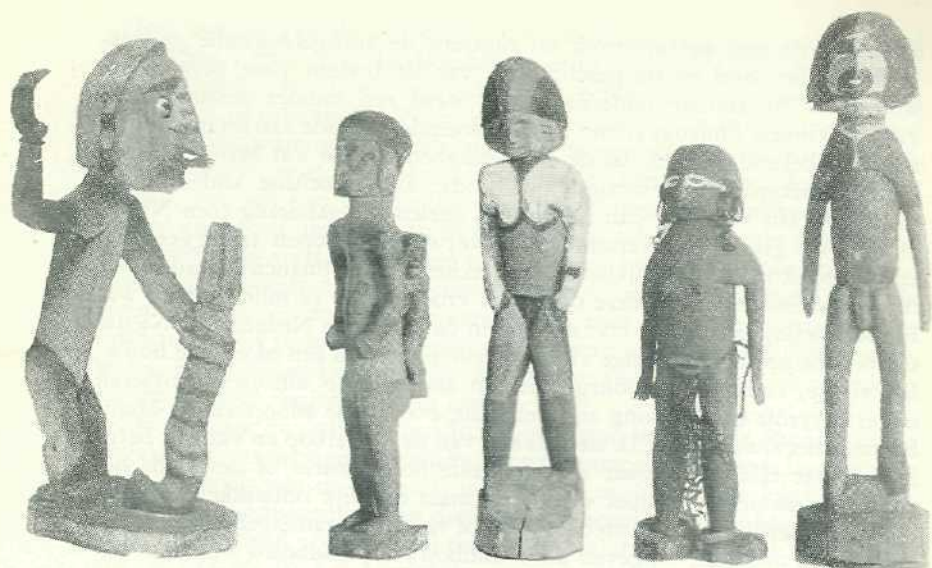
Bedoeld zijn dus de lieden met het ware pioniersbloed.

Maar dan, zo oordeelt Prof. Mohr: „heeft Nieuw-Guinee kansen als nooit te voren.”

Groenteteelt door kolonisten op Manokwari

Nieuw Guineese Houtplastiekjes

Rotstekeningen: hand- en voetsilhouetten in Taboelineten-stijl aan de Mac Cluergolf

XII. PAPOEA-STIJLEN IN NEDERLANDS NIEUW GUINEE

Volgens sommige ethnologen, die het onderwerp „primitieve kunst” behandelen, is kunst kort en goed ontroering en hij, die ontroerd wordt, is, theoretisch genomen, een kunstenaar. Men sprak vroeger van de kunst der natuurvolken, die in wezen verschillend zou zijn van de kunst der cultuur-volken. Het onderscheid tussen een en ander is echter, sinds het impressionisme en expressionisme (om van andere -ismen maar niet te spreken) hun intrede deden in het Westen, zeer gering gebleken.

De ontroering kan haar uitdrukking vinden o.a. in lijn, kleur, klank, woord en overgedragen worden op anderen. De jacht, de liefde, het religieuze gevoel in de mens kan die ontroering oproepen en hem dringen daaraan uiting te geven en scheppende arbeid te verrichten. Hij, die niet kan worden ontroerd, staat als schepper en gevende, of als genietter en ontvangende, buiten de kunst.

Het leven van de archaische mens werd beheerst door angst, een redeloze angst en door lijden, een radeloos lijden. Het gevoel van zijn machteloosheid en het geloof aan helpende machten, (dat waren dan meestal de voorouders), brachten hem tot ontroering; tot kinderlijke eerbied en een diep vertrouwen op een uiteindelijke verlossing uit zijn benardheden. Ook de jacht en visvangst konden ontroeringen teweegbrengen en de schoonheid van het menselijk lichaam ontroerde hem erotisch.

Hij gaf uitdrukking aan zijn gevoelens en zijn uitingen zijn doortrokken van het religieuze gevoel. Navolgers, die de oorspronkelijke ontroering niet kenden, vereenvoudigden de vormen, die zij copieerden. Het naturalistische voorbeeld verwerd tot onnaturalistisch symbool, waarvan de betekenis verbleekt en op de lange duur verloren gaat, uitlopend op louter ornament.

Stijl zouden wij simpelweg kunnen omschrijven door „overeenkomst in kunstvorm.” De natuurmens is niet vrij in het uitdrukken van zijn ontroering. Hij is een niet uit zijn verband te lichten deel van een gemeenschap, die volkomen domineert en haar stempel drukt op al de uitingen van haar samenstellende delen.

De ontroering heeft de ideaal-gedachte en ideaal-geachte vorm te benaderen. De stijl vindt men vooral in de officiële, de sacrale kunstwerken, want de vorm van hetgeen wordt voortgebracht en niet de schoonheid bepaalt de werkzaamheid en daar is het de primitief om te doen.

Elke stijl heeft zijn oeroude geschiedenis en voor ontstaan en groei van een bepaalde stijl is de karakteraanleg van een volk, samenhangend met zijn vormgevoel, van overwegende betekenis, maar ook de overdracht

van het volkseigene van elders is een stijlvormend element. Door invloed van het Westen, door Zending en Missie kan een stijl, althans de kunstvorm, in korte tijd ontaarden en geheel in verval raken, want de oorspronkelijke religieuze basis is dan ontvallen aan de bevolking en vooral door toedoen van Missie en Zending komt een anderssoortige ontroering in het spel dan de oorspronkelijke „heidense”.

Men hoort wel eens de uitdrukking „Papoea-stijl” bezigen. Het is een vage term, waar men niet veel wijzer door wordt en daaromtrent is nog niet veel gezegd! Een korte uiteenzetting is daarom op haar plaats, want het oude cultuurbezit verdwijnt in snel tempo en gaat straks onherroepelijk verloren.

In Nederlands Nieuw Guinee kan men globaal een zestal grote gebieden onderscheiden, waarvan hier een karakterisering moge volgen.

De curvenstijl is de Papoea-Melanesische stijl bij uitnemendheid. Dit is een stijl, die zich uitleeft op het vlak van b.v. schilden, aardewerk, kalkkalebassen, bamboelepels en de bladschede van het grote sagoblad. Het houten vlak is met een soms polychroom beschilderd, ondiep relief-ornament van spiralen en curven zonder eind overdekt.

De plastiek biedt minder mogelijkheden tot weelderige ontplooiing der curven, maar ook in de plastiek, die deze stijl vertoont, vindt men geen rechte lijnen en scherpe kanten, doch is alles opgelost in gebogen lijnen, slingeringen en kronkels in rijke variaties. Krokodillen, neushoornvogels en vissen worden weergegeven, die in weerwil van de gestyleerdheid een naturalistische indruk maken.

Het Sepikgebied, de Humboldt-baai en het Sentanimeer vormen een kerngebied, waar de Melanesische beschavingsinvloeden opvallen. Men bewaart de heilige fluiten in de mannenhuizen en naast het spiraalmoetief, doet zich het z.g. oogornament voor. Karakteristiek zijn de maskers, die het menselijk gelaat weergeven in ovale vorm, met schuinstaande ogen en een snavelvormige neus, die vrijwel recht naar beneden gericht is en soms tot voorbij de geopende, in een brede, symmetrische grijns vertrokken mond reikt. Bij afbeeldingen van de voorvader, wordt sterk de indruk gewekt, dat een zekere samenhang bestaat tussen de neus en het mannelijk geslachtsdeel (Vgl. het bekende puntgedicht van Vader Cats). In het masker wordt dan de potentie uitgedrukt van de representatieve voorvader. Mede wordt hierdoor belichaamd, dat de delen van het bovenlijf corresponderen met die van het onderlijf. De weergave van een gezicht met uitgestoken tong (gorgo), een voorstelling, waardoor onheil zou worden afgeweerd, is typisch voor de curvenstijl. Deze snavel af te leiden van de slurf van Ganeça, de God der Wijsheid met de olifantenkop, zoals werd gedaan, lijkt zeer ver gezocht.

Bij het Sentanimeer zijn de foeja (boomschors)-lappen en grafkleedjes kenmerkend. Hier wordt de kniebijl gebezigd, waarbij de kling op een

knievormige steel gebonden is, een zuiver Melanesische vorm van stenen bijl. Als schaambedekking droeg de mannelijke bevolking peervormige doppen (kalebasjes). Thans zal dit alles in deze streken binnen afzienbare tijd voorgoed tot het verleden gaan behoren.

Naar het Westen toe, de Waropenkust, de Geelvink-baai en de daarvoor liggende eilanden, de Doreh-baai en de Vogelkop treden Indonesische beschavingsinvloeden duidelijk aan de dag. De oude naam voor de Vogelkop „Sergille”, is van oud-Javaanse of Balinese oorsprong. Maar zowel daar, als op de Zuidwestkust is van bloedsmenging geen sprake. De bevolking bestaat uit onvervalste Papoea's. Er wordt met korte pagaaïen zittend geroeid, beter „geschept”. De taal is Indonesisch beïnvloed, zoals blijkt uit de telwoorden, de tweede-naamvalsconstructie en de werkwoordsvorming. Men heeft hier het „ranken-motief” in de versieringskunst. Wel onderkent men hier de curvenstijl nog in de sierlijke vis- en vogel- figuren, welker omtrekken in krachtige, spits toelopende lijnen zijn aangegeven, maar het vlotte en vloeiende karakter van de Papoea-Melanesische curve verloor zij door de inwerking van de curve van Indonesische oorsprong.

In Indonesië n.l. waren in praehistorische tijd uit Zuid-Oost-Azië twee stijlen ingevoerd. De ene stijl, de monumentale, statische en sculpturale, waaraan de versierende tekening ontbreekt, behoort tot de oude megalithische cultuur. De andere stijl is voornamelijk ornamentaal en het behagen tot versierende vreugde uit zich dynamisch in een groteske uitbeelding o.a. van curven en spiralen.

Deze stijl vertegenwoordigde een bepaalde beschaving, die uit Tonkin kwam en naar een centrum van bronsbewerking Dongson-cultuur wordt genoemd. Enige eeuwen vóór onze jaartelling werd zij met de kennis van brons en ijzer in de Archipel gebracht door koloniserende bevolkingsgroepen. Overal in Indonesië is deze stijl te onderkennen, het duidelijkst

Gesnelde en geprepareerde kop

Schedelkorwar

bij de Dajaks van Borneo, maar ook bij de Bataks en de Minangkabauers van Sumatra, de Sa'dan-Toradja's van Celebes, de Ngada's van Flores, op Alor en op de Tanimber-eilanden, maar deze invloed strekte zich ook uit langs de Noordkust van Nieuw Guinee tot aan de Tobriand-eilanden toendrong zelfs door tot de Salomons-Eilanden, zoals door Heine Geldern werd aangetoond.

De stijl, die karakteristiek is voor bedoeld gebied, zou men de „korwarstijl” kunnen noemen. De schedelkorwar is een uit hout gesneden schrijn in de vorm van een meestal hurkend menselijk figuurtje met een in verhouding tot het beeldje onevenredig grote plaats voor het hoofd van zodanige omvang, dat de (voorouder)-schedel er in geplaatst kan worden. Veelal rust het figuurtje met de handen op een hekwerk van krullen of staven, dat voor het lichaam wordt gehouden. De motieven doen wel eens denken aan de meestal tweevoudige of tweekoppige slang der onderwereld, een nagenoeg universeel symbool. Een korwar toont dezelfde hoedanigheden als een schedelkorwar, zonder als bewaarplaats voor de schedel te dienen, waardoor de korwar blijkt te zijn uitgroeid tot een onafhankelijk voorouder-plastiekje. De korwarstijl vindt men terug tot ver in het Westen, in Timor en Flores, op Sumatra, o.a. bij de Bataks en vooral op Nias en verder nog in Zuid-Oost-Azie.

De plastiek van het menselijk aangezicht vertoont hier overal de pijlvormige, rechte neus, de grote mond, aangebracht aan de onderkant van het gelaat en bijna de gehele breedte ervan innemend en de horizontaal-afgesneden, snuitvormig vooruitstekende kin van de hurkende voorvader.

Deze korwarstijl te willen terugvoeren tot de Khmer-kunst in Achter-Indië en te verklaren, hoe uit de statische Boeddha een dynamische demon is gegroeid, gaat ons in stoutheid van verbeelding te ver, hoe zeer het dan ook waar moge zijn, dat z.g. hoogculturen op ver gelegen lagere culturen hun inwerking doen gevoelen.

Ook aan de Zuidkust, die zich uitstrekt tot Kaap Steenboom en waar de Mac Cluergolf en de Argoenibaaï diep het land indringen, tussen welke baaien de plaats Fak-Fak ligt, zijn de beschavingsinvloeden Indonesisch, zij het verwaterd. *)

Behalve aan de taal is die culturele invloed merkbaar in het gebruik van vlerkprouwen en het zittend-roeien.

In de Mimikastreek en verder vanaf Kaap Steenboom naar het Zuiden wordt weer staande geroeid en treedt een zuivere Papoea-cultuur op. Aan de Zuidkust leven de kust- en rivier-Papoea's, de Marindanim of Kaja-Kaja. Hier ligt Merauke, waar gedurende de gehele tweede wereldoorlog de Nederlandse vlag bleef uitwaaien. In dit gebied treden Papoea-Austra-

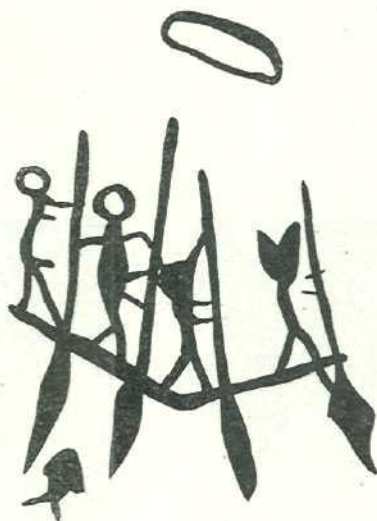
*) Voor de in deze streken voorkomende rotskunst, zij verwezen naar het werkje „Nieuw-Guineesche Oer Kunst” van G. L. Tichelman en H. Jos. de Gruyter, Deventer, 1944.

lische invloeden aan de dag. Het bijtype is de doorboorde steel met ingesloten kling, de Australische bijlvorm. Er wordt met lange schepriemen staande geroeid.

Dan moeten als gebieden met een aparte cultuur en stijl genoemd worden het boven-Memberamo gebied, de z.g. Meervlakte, waar de prauwen van slechte kwaliteit zijn en men vaak primitieve vlotten bezigt en tenslotte het gebied der dwergstammen van het centraalgebergte. Van deze Berg-Papoea's is nog niet veel bekend. Typisch zijn de lange kokers, die men voor schaambedekking bezigt.

In de binnenlanden constateert men, hetgeen men zou kunnen noemen de primaire stijl van de alleroudste bewoners van Nieuw Guinee (die eigenlijk geen stijl is). Bij deze autochthonen is het vormgevoel nog onzeker, het uitdrukkingsvermogen kinderlijk en als het ware tastend. De vormspraak is nog niet ontwikkeld en bepaalt zich tot een ongearticuleerd gestamel.

Ook voor Nieuw Guinee geldt de lapidaire regel, dat kunst zich slechts kan ontwikkelen aan het water, d.w.z. daar waar van min of meer druk verkeer sprake is, van aanraking der bevolking met vreemde invloeden en uitwisseling van cultuurbezit.

Krijgsman in oude wapenrusting

In het dal van de Boven-Oeta

Oemipapego Tapiro's thuis

Pater Tillemans en een dwerg-Papoea

XIII. DE R.K. MISSIE OP NIEUW GUINEE

Van de diepst gezonken, meest woeste en barbaarse wilden fatsoenlijke mensen en christenen te maken, was de bovenmenselijke taak, welke hier aan de missie gesteld werd. Doch het woord van Christus: „Wat bij de mensen niet mogelijk is, is mogelijk bij God”, vond hier weer eens zijn toepassing.

Nieuw Guinee is het klassieke land van koppensnellers en menseneters. Ook op andere eilanden van de Archipel trof men deze gruwel aan, doch nergens heerste hij zo oppermachtig als op Nieuw Guinee. Daar vormde het koppensnellen de grondslag der voornaamste sociale instellingen.

Men zegt, en terecht, dat Nieuw Guinee dun bevolkt is; doch degenen, die daar bekend zijn, verwonderen zich er over, dat er nog zoveel mensen zijn. Dit land toch pleegt voortdurend zelfmoord. Langs de Zuidkust moest voor elk kind dat geboren werd, in 't binnenland een kop gesneld worden. Indien er dus aan de kust 15.000 mensen woonden, zijn er ook 15.000 anderen vermoord. Op andere plaatsen in het binnenland moet een jonge man, om te kunnen trouwen, zijn bruidje aan elke arm een gesneld kop kunnen ophangen. Dus ook daar weer: voor elke twee mensen, die er leefden, moesten twee andere vermoord worden.

Bovendien verkeerden die mensen, behalve de bewoners der Noord-Oostkust, nog in 't steentijdperk. Deze laatsten waren, niet steeds tot hun voordeel en genoegen, met de Ternatanen in aanraking geweest. Het overgrote gedeelte had nog nooit met vreemden kennis gemaakt, en wist niet eens, dat er buiten hun land nog een wereld bestond.

Dit afgelegen land met zijn woeste bevolking bood dus geen kans van slagen voor ondernemingen. Bijgevolg was er ook geen verkeer of verbinding met de buitenwereld. Onder zulke omstandigheden is het missiewerk, menselijkerwijze gesproken, ook onmogelijk. De missionaris toch kan niet leven als een wilde. Hij moet vele volstrekt noodzakelijke levensbehoeften voor zijn onderhoud en zijn dienstwerk van buiten betrekken. Daarenboven is de gunstigste omstandigheid bij zijn vestiging, dat hij door de inboorlingen beschouwd wordt als een goedaardige zonderling. Doch zodra hij met de eigenlijke kerstening wil beginnen, vindt hij daar gebruiken en toestanden (koppensnellen, menseneten, bloedwraak, toverij, enz.), die met het Christendom onverenigbaar zijn. Hij zal daartegen moeten optreden.

Dit gaat echter ten koste van de invloed van opperhoofden, heidense priesters of tovenaars, die dat niet lijdelijk aanzien. Dan is meestal een uitmoorden der missionarissen het slot. Zo is het ook in 1855 verlopen op

het eiland Woodlark, dat een voorpost voor 't grote eiland moest worden.

Wanneer zo'n primitief volk onder de voogdij staat ener beschaafde natie, dan staan de zaken heel anders; dan is er verbinding met de beschaafde wereld en bescherming door de sterke arm van 't Bestuur. Toen in 1903 op het toenmalige Neu Pommern (nu New Britain, territory of New Guinea) op die wijze de missie in 't binnenland bij de Baininers uitgemoord werd, (2 Priesters, 3 Broeders en 5 Zusters) trad de Duitse regering straffend op en kort daarna was die post weer bezet en kwam tot grote bloei.

Op Nederlands-Nieuw Guinee is de missie op de meeste plaatsen het Bestuur vooruit gelopen, doch men wist, dat er ergens een Bestuur was, waarvoor men zich behoorde te wachten. Op Nederlands-Nieuw Guinee bood dus enkel de kuststrook van de Vogelkop enige mogelijkheid. Ofschoon ook daar nog geen geregeld Bestuur gevestigd was, bestond er toch enig toezicht en verkeer. Op het eiland Mansinam aan de Noordkust was de zending reeds in 1855 haar werkzaamheid begonnen, doch het zou nog jaren duren, eer zij enig succes kon boeken. In 1894 vestigde zich de missionaris Pater Le Cocq d'Armandville in de omgeving van Fakfak, waar de vooruitzichten veelbelovend waren, doch een ontijdige dood bij een schipbreuk ontrukte hem aan zijn werk. Wegens tekort aan personeel kon hij voorlopig niet vervangen worden. Intussen waren scheidingslijnen getrokken voor de arbeid van missie en zending en het zou dertig jaren duren (tot 1926), eer daar het missiewerk weer kon worden opgevat. Doch de mensen waren trouw op de missionaris blijven wachten.

Midden over het grote eiland loopt een streep van Noord naar Zuid, die de grens aanduidt tussen het Nederlands en het Australisch (destijds Engels en Duits) gebied. De verwoede koppennellers ter Zuidkust trokken zich van dat grenslijntje niets aan en pleegden hun roof- en moordtochten even lustig op het Engels als op het Nederlands gebied. De Engelse Regering beduidde aan de Nederlandse, dat dit niet door de beugel kon. Het gevolg was, dat in 1902 een paar posten werden opgericht, om die mensenjagers in toom te houden.

De voornaamste dier posten was Merauke. De eerste Resident, wijlen de heer Kroese, riep de hulp der missie in, om de zeer primitieve en verdierlijkte inboorlingen enige ontwikkeling bij te brengen en in 1905 werd daar de eerste missiepost gevestigd.

In hun fantastische overdadige opschik maakten de kloekgebouwde Kaja-kaja's (zoals ze genoemd werden, ofschoon hun eigenlijke naam Marimd is) een ontzagwekkende indruk. Doch hun maatschappelijke instellingen berustten op moord en ontucht en het missiewerk bleef onvruchtbaar. Toen bovendien een venerische ziekte het volk dreigde uit te roeien, werd het hopeloos. Op de noodkreten der missionarissen (Ver- tenten en van der Kolk) nam eindelijk (1920) de Regering het besluit om te

trachten met behulp der missie het uitstervende volk van een wisse ondergang te redden.

Nu nam het missiewerk in korte tijd een grote vlucht. Het breidde zich uit langs de gehele Zuidkust tot en met het Frederik Hendrik-eiland en drong langs de grote rivieren door tot ver in 't binnenland. P. Verschuere breidde zijn arbeidsveld uit tot bij de Fly-rivier. De grote moeilijkheid hier was, dat de inboorlingen, die hoofdzakelijk van de jacht leefden, als nomaden verspreid woonden in de oerwouden. Door een grote landbouwschool op te richten, wist hij de mensen aan de grond te binden en honkvast te maken. Zonder dat toch was zowel bestuur als kerstening kwalijk denkbaar. Dit was dus een onderneming van groot belang en P. van Dongen doorliep de landbouwcursus te Deventer, om als deskundige de leiding der landbouwscholen op zich te nemen.

Een andere „woudloper voor de Heer” was P. Hoeboer, die aan de Boven-Digoel-rivier het goede zaad uitstrooide. Later werkten in die streek de Paters Meuwese en Verschuere, die er een nog geheel onbekende rivier ontdekten, juist op de dag, dat Koningin Juliana de troon besteeg. Daarom noemden zij die rivier de Koningin Juliana-rivier. Zij troffen daar ook nog talrijke volksstammen aan, die nu voor 't eerst met blanken kennis maakten.

Al die stammen in het binnenland waren berucht als ontembare koppensnellers en menseneters, doch overal waar de missie haar invloed kon doen gelden, behoren deze gruwelen thans tot het verleden.

In 1926 werd verder Westelijk in 't Mimikagebied de missie gevestigd door P. Tillemans, die alras zijn verkenningsochten ook uitstreekte tot de Wisselmeren.

Hij kon daardoor zeer waardevolle diensten bewijzen aan Dr. Bijlmer en later aan Le Roux bij hun wetenschappelijke expedities naar deze gewesten.

Het is wel opmerkelijk, dat vooral de stammen in 't binnenland, hoe wild en onbeschaafd zij ook waren, zich al spoedig toegankelijk toonden voor het Christendom. Een groot bezwaar voor de kerstening is, behalve de ingewortelde grove gebruiken, dat de bevolking in kleine groepjes ver van elkaar woont in een moerassig, zeer moeilijk te bereizen land.

De Noordelijke helft van Nieuw Guinee bleef tot 1926 voor de missie gesloten. Toen deze belemmering werd opgeheven, bleek een missiegebied, ruim 12 maal zo groot als Nederland, te uitgestrekt, om door één genootschap bewerkt te worden en daarom werd in 1936 het Noordelijk gedeelte door de Missionarissen van het H. Hart overgedragen aan de Paters Franciscanen.

Het is nog niet zo lang geleden, dat Nieuw Guinee uitgekreten werd voor een land alleen geschikt voor avonturiers en missionarissen. De bewoners waren interessante curiositeiten en er werden zelfs plannen ge-

opperd om er natuurreservaten in te richten; een soort rarekiek voor toeristen!... Deze opvattingen zijn van de baan.

Nieuw Guinee is in de laatste wereldoorlog van groot strategisch belang gebleken. Het blijkt meer en meer te zijn een land van grote mogelijkheden, waar Nederland nog een schone taak te vervullen heeft. Dit volk moet uit zijn verdierlijkte toestand opgeheven en ontwikkeld worden en het is opvallend, hoezeer het zich daartoe bereid toont. De missie zal met voorbijzien van alle politieke en economische overwegingen dit doel blijven nastreven. Zij heeft internaten en opleidingsscholen opgericht, ook voor meer uitgebreid onderwijs, ook van scholen onder de deskundige leiding van Broeders. Zusters doen van haar kant hetzelfde voor de meisjes.

Wat de mensen onmogelijk scheen, bleek mogelijk bij God. Sedert 1920 is zich hier een volslagen ommekeer aan het voltrekken. Na de eerste vijftien troosteloze jaren is een bloeitijd ingetreden en is het getal der bekeerlingen van nul tot ongeveer 60.000 gestegen. Onder Gods zegen gaat op het veel belovende Nieuw Guinee ook de Kerk een schone toekomst tegemoet.

Pater H. GEURTJENS M.S.C.

*Pater H. Geurtjens, M.S.C.
met een paar Iriaanse dopelingen*

XIV. DE PROTESTANTSE ZENDING OP NIEUW GUINEE

Er was een tijd, dat Nieuw Guinee bekend stond als het land van koppen-snellers en kannibalen, waar niets te halen viel voor de scheepvaart, en waar schipbreukelingen, die er door stormen heendreven, een wisse dood tegemoet gingen.

Vanuit Ternate bestond er een ongeregeld contact, onderhouden door handelsschoeners, die met de Westmoeson heen en met de Oostmoeson weer terugzeilden. Van Gouvernementswege ging er nu en dan een oorlogsschip langs de kusten om klachten over overvallen, moorden etc. te onderzoeken. Soms werden hierbij kampongs in brand gestoken, haast altijd een Hollandse vlag achtergelaten, maar hiervan zullen de Irianen wel schaamgordels gemaakt hebben.

In die tijd, het was in 1855, begon de zending haar werk, 43 jaar vóór het Gouvernement er zich vestigde. Waarom begon de zending daar? Eenvoudig omdat er in Duitsland en Holland enkele Christenen waren, die voor de kaart van de wereld gingen staan. „Daar lag Nieuw Guinee, nog door geen enkele straal van het Evangelie verlicht” staat er in de oude vergeelde verslagen.

Het waren eenvoudige mannen, die de 5e Februari 1855 op Mansinam (een eilandje in de Doreh-baai, waar ook Manokwari ligt) voet aan wal zetten. Het waren Ottow en Geizler uit Berlijn, die als vrucht van de samenwerking tussen Gosner van Berlijn en Heldring van Zetten als „Zendeling Werklieden” werden uitgezonden. Ze zouden een ambacht gaan beoefenen, en daarmee hun brood verdienen en in hun vrije tijd het Evangelie aan de Papoea's brengen.

Bar welkom waren ze niet. Geen Papoea begreep, wat ze wilden, en de taal diende eerst geleerd om althans te kunnen zeggen wat ze kwamen doen. Ziekte kwam spoedig. In een ellendige loods lagen de beide mannen en de Papoea's maar zitten kijken. Wat zou er gebeuren? Dat ze de beide mannen hadden kunnen helpen kwam niet eens in hen op. Na een half jaar moest Geizler met een beenabsces naar Ternate, vandaar nam hij timmerlieden mee voor de bouw van hun huis. Het waren Mohammedanen, maar met hen hielden ze de eerste Godsdienstoefeningen.

Zoals we reeds begrepen, hadden deze mannen geen vast salaris, maar toen ze in 1857 een groep schipbreukelingen uit de handen van de Papoea's van een wisse dood redden, kregen ze hiervoor een toelage van de regering. In 1862 werd het anders. Toen kwamen er drie Hollanders van de Utrechtse Zendingsvereniging, die met hen samen gingen werken, Van Hasselt, Otterspoor en Klaassen. Vooral de eerste, die er 45 jaar werkte, is bekend

geworden, evenals zijn zoon F. J. F. van Hasselt, die er 38 jaar van zijn leven gaf.

Toen in 1864 plannen werden gemaakt om het werk met de meerdere hulp, die men toen had gekregen, flink op te zetten, kwam er een geweldige aardbeving plus een vloedgolf, die alle gebouwen in puin wierp, en tevens de plannen, die men had. Velen werden ziek, enkelen stierven, zodat men in het Vaderland er over dacht om het werk daar maar te staken. Dat dit niet doorging, is aan het doorzettingsvermogen te danken van de mannen en vrouwen, die er werkten en er heen bleven gaan.

De jaren, die nu volgen, zullen altijd te boek blijven staan als de tijd van de grote moeilijkheden. Oorlogen en veten onder de Papoea's, grote eenzaamheid onder gevaarlijke omstandigheden, hiervan waren de verslagen vol. Toen op het eiland Meos War de zendingsvrouw Mosche bij afwezigheid van haar man zich belegerd zag door de bemanning van een groep vijandige prauwen, kon alleen een list haar redden. Ze strooide buskruit in de vorm van een slang op de grond in de richting van de belegeraars en toen ze dit aanstak en de Papoea's een vurige slang op zich af zagen komen, renden ze naar hun prauwen.

Enkele malen ook trok men er op uit om schipbreukelingen te redden, soms echter was het al te laat.

Tot het jaar 1906 kunnen we zeggen, dat er zwaar grondwerk was gedaan, enkele sporen van vrucht waren slechts merkbaar. Toen echter brak het zich baan en het was als een vuur, dat op verschillende plaatsen tegelijk werd aangestoken. De pacificatie, grotere veiligheid na 1898 droeg daartoe bij. Tot die tijd was de zendeling het middelpunt van het werk. Daarna ging men werken met onderwijzers en voorgangers, die men eerst van Ambon en Sangir kreeg, maar na 1918, nadat reeds enkele Papoea's in Depok en Tobelo waren opgeleid, kreeg men een eigen opleidingsschool, die er voor zorgde, dat steeds meer Papoease Christenen in het werk werden betrokken.

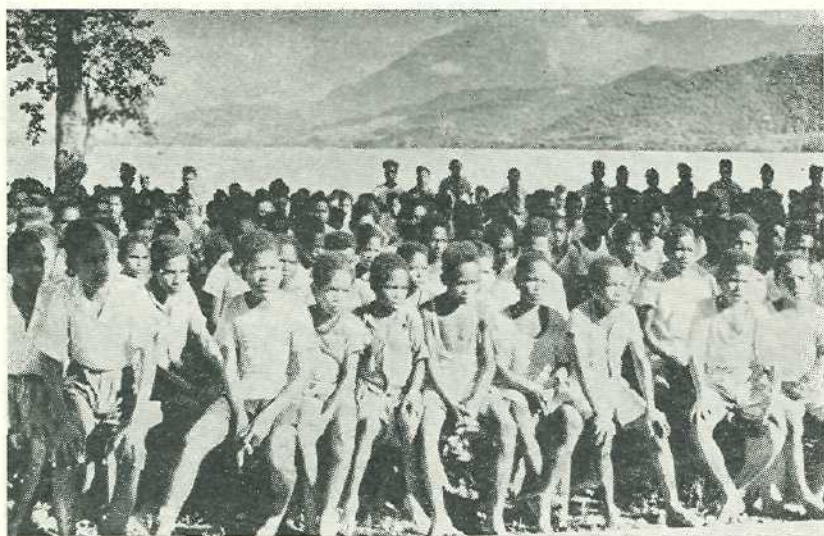
Vanaf Hollandia, waar zendeling Bink het eerst een bezoek bracht in 1892 en het Sentanimeer bezocht, tot aan Fak-Fak in het Westen breidde het werk zich uit. Honderden scholen werden geopend om de Papoea's wegwijs te maken in de nieuwe wereld, die zich baanbrak toen Nieuw-Guinee in aantaking kwam met het Westen.

Wanneer we enkele getallen willen noemen, dan is dit niet om daarmee te willen zeggen, dat zo iets de hoofdzaak is, maar het wil toch wel iets zeggen, dat er momenteel reeds 135.000 Protestantse Christenen zijn op Nieuw-Guinee. Meteen vanaf de aanvang van het werk werd er ook iets gedaan op medisch gebied. Elke zendeling en/of zijn vrouw hield een polikliniek en dat is al die jaren zo gebleven, tot er in 1932 de eerste zendingarts heenging, die zich op Jappen vestigde, nadat reeds twee jaar van te voren een verpleegster het ziekenhuiswerk was begonnen.

Kon er in het begin weinig worden gedaan voor de officiële opleiding van vrouwen en meisjes, toch werden de zendingsgezinnen centra van opvoeding, en bijna alle vrouwen van onderwijzers en voorgangers van de gemeenten hebben daar de eerste schreden gezet op het pad van de opvoeding en kinderverzorging, wat hun later bij hun taak zo goed te pas kwam. Het vorige jaar werd de eerste huishoudschool geopend te Seroei en is er een groeiende belangstelling voor deze tak van arbeid.

Tijdens de oorlog hadden de jonge christenen een moeilijke tijd, maar ze zijn staande gebleven, al was het wel een zware crisis voor hen. De Amerikanen riepen hun hulp in om tegen de Japanners te vechten en toen herleefde het oude bedrijf van koppensnellen, nu met een premie voor elke kop door de Amerikanen.

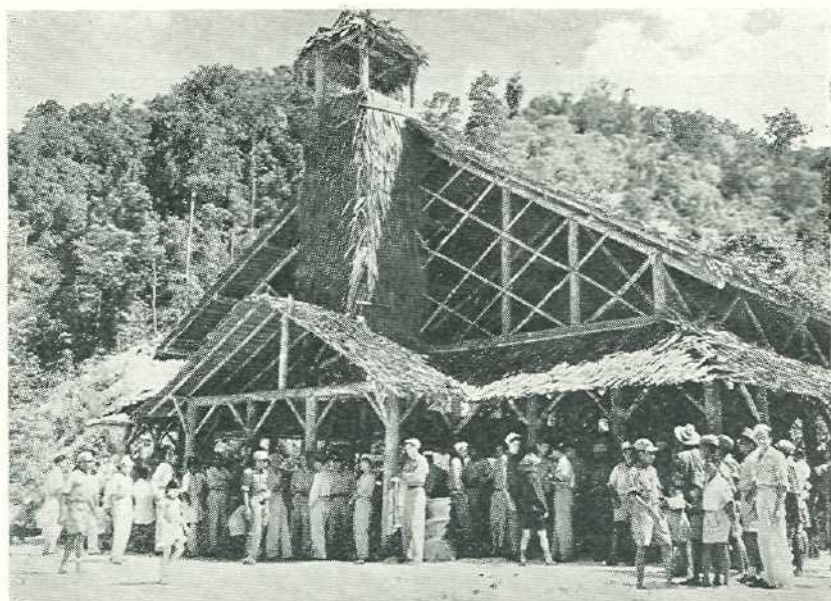
Na de oorlog, waarin ook veel Papoea's het leven lieten, veel voorgangers de dood vonden en veel kerken werden afgebroken, werd met kracht aan de heropbouw begonnen. Nu streeft men naar de zelfstandige Papoease kerk, waarvan reeds een begin van organisatie werd gemaakt. We kunnen zeggen, dat bij de overgang van het heidendom en het zoeken naar nieuwe levensvormen de zending vooraan heeft gestaan in het nemen van de leiding. Elke botsing met het Westen, het in aanraking komen met een vreemde cultuur in het algemeen heeft ontwrichting tengevolge. De samenhang van het leven wordt aangetast, en wanneer er geen nieuw fundament wordt gelegd, leidt dit tot moedeloosheid, verwarring en doelloosheid.

Leergierige jeugd aan het Sentanimmeer

Wie het Joka-instituut in de omgeving van Hollandia heeft bezichtigd kwam onder de indruk van de prachtige zang van het jongenskoor van Ds. Kyne. (Dit zendings-instituut aan het Sentani-meer is enig en noodzakelijk in opzet en doelstreven. Immers, hier wordt de „bibit” van Nieuw Guinee opgeleid voor functies in de meest-essentiële diensten, die de toekomst van het land zullen schragen, Bestuur, Geneeskundige en Hygiënische diensten, Landbouw- en Veeteeltvoorlichting, Onderwijs en wat niet al meer. Er wordt grote zorg besteed aan de karaktervorming van de leerlingen; geestkracht, trouw, innerlijke discipline, een gezond nationaliteitsgevoel worden zorgvuldig gekweekt, terwijl de onderlinge band van saamhorigheid en vriendschap tussen de leerlingen in de toekomst een goede samenwerking waarborgt van de diensten, waarvan zij eenmaal de leiding in handen zullen nemen. T.). Te bedenken, dat dit jongens zijn wier ouders nog koppensnellers waren, geeft ons een besef van het feit, dat deze primitieven wel heel vreemd moeten staan kijken in de wereld van vandaag. Maar tevens, dat ze komende uit hun heidendom, het beste wat het Westen heeft, nodig hebben en dat is de kennis van het Evangelie. Dit is nieuwbouw op brede grondslag, die het leven perspectief geeft. En dit is het, wat de Zending nastreeft.

Ds. F. C. KAMMA, Zendingspredikant

Protestants tijdelijk kerkje te Hollandia

NASCHRIFT

*(Met nederige groet aan alle pioniers van Missie, Zending en Bestuur
en de kleinen op hun vergeten ontginningen)*

Er bestaat het verhaal van de boodschapper naar Garcia.

In de dampende moerasbossen van Zuid-Amerika en Cuba gingen twee volkslegers, legers van broedervolken, ten onder in een schrikkelijke strijd. De President van Noord-Amerika vond een middel om de doelloze strijd te staken. Dit middel was vervat in een boodschap, die gebracht moest worden tot Garcia.

Garcia was de rebellen-aanvoerder, een man bij zijn leven reeds tot een epische legende geworden. In de residentie van de President wist men slechts zijn naam; geen die zeggen kon hoe deze Garcia er uit zag, waar hij verbleef, langs welke weg hem te bereiken. De President riep een staatsman bij zich, een waarlijk groot figuur in diplomatie en beleid en hij zei hem, de boodschap naar Garcia te brengen. De staatsman vroeg: „Hoe en waar is deze Garcia te vinden?” De President stuurde hem weg en liet een zijner bekendste legerheren komen, een bedachtzaam strateeg van eclatante overwinningen. Ook deze vroeg: „Waar is Garcia te vinden?” Hij werd als de staatsman weggestuurd. Nog vele anderen liet de President komen, grote mannen die opvielen in zijn omgeving en wier namen een bronzen klank hadden gekregen in de oren van het volk. Zij allen kregen de opdracht, de boodschap naar Garcia te brengen, maar als de twee voor hen vroegen zij vele vragen, „Waar is deze Garcia te vinden? Hoe kunnen wij hem herkennen? Wanneer moeten wij gaan?” En als de twee voor hen werden zij weer heengestuurd. Toen kwam een eenvoudig soldaat, een onopvallende man die alleen bekend was bij zijn Moeder, bij enkele vrienden en in een kleine soldatenkring. Zijn naam zal om der wille van zijn nederigheid ongenoemd blijven. Ook hem droeg de President op, de boodschap naar Garcia te brengen. De soldaat salueerde en hij ging heen.

Vele maanden zwierf hij door de onderwereld van een mensvijandige wildernis. Hij ging door duizend gevaren en ontberingen, hij liep zich de voeten aan fiarden in het borrelend moeras en reet zich het hart open aan doornige lianen. Hij liep door de brand van de zon en in het licht van de sterren. Telkens wiste de regen het stof en de modder van zijn gezicht. Hij vond Garcia en bracht hem de boodschap.

Onze wereld is een doolhof van kwalijk-riekende moerassen, die onverschillig opsorpen al wat liggen blijft in het verwoestingsspoor van velerlei

broederstrijd. De mensheid dwaalt radeloos langs de dwaalpaden.

Dit doolhof gonst van namen met bronzen klanken, die behoren bij grote mannen. Iedereen kent deze namen, want zij vallen op van de voorpagina's van een miljoen wereldkranten en hun klank is bijna gebarsten door het overmatige gebruik in de radio-nieuws-uitzendingen. Al deze mannen weten een oplossing voor elk der ontelbare problemen. Daarom is er voor elk probleem een honderdvoudige en hondervoudig-tegenstrijdige oplossing. De groten duwen en dringen rond elk probleem, zij slaan en schoppen en verheffen hun stem. Daarom is het doolhof vervuld van het rumoer van vele roepende stemmen. Bedachtzame stemmen, dreigende, overredende stemmen, smekende stemmen en stemmen van Beurslieden.

En intussen gaan de broedervolken ten onder in een doelloze strijd en wacht de Garcia op die ene boodschap.

Er zijn ontelbare Garcia's, want voor elk probleem is er één.

Naar elk hunner te zoeken betekent een eindeloos dwalen, want telkens zal het zijn of het ene probleem dringender om een oplossing schreeuwt dan het probleem waar men zich juist mee bezig houdt. Er zijn ook problemen waar alleen grote machten zich mee bezig kunnen houden. Zij zijn voor de grote staatslieden, de bedachtzame legerheren, de klinkende namen die gehoord worden in de conferentiezalen en aan de gala-diners.

Maar andere problemen vragen alleen het antwoord van een mens-hart. Het antwoord van de nederige man, die niet vraagt naar het hoe en het waarom, het waar en wanneer. Die alleen gaat om zijn boodschap naar Garcia te brengen.

Ergens in de onmetelijke wildernis van Nieuw Guinee wacht een Garcia. Hij wacht op de boodschapper die uit Nederland zal komen. Hij hoeft niet een groot staatsman te zijn, noch een uitblinker in strategie of beurszaken. Zijn naam mag onbekend zijn, hij zal waarschijnlijk voor altijd onbekend blijven, want de moerassen van Nieuw Guinee sloppen elke klank op.

Maar laat de man komen die op beide open handen het Nederlandse hart brengt, want dat hart is de boodschap, waarop de Garcia van Nieuw Guinee wacht.

TON SCHILLING.

Houten krokodilfiguur

Koninkl. Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Schiedam